

חזון ברוך א

מ ב ו א

א. שם הספר.

בראשו של הספר בתרגומו הסורי כתוב: כתבא דגלינא דברוך בר נריא דמסקי מן יוניא לסורייא (=ספר גלוי ברוך בן נריה שנתרגם מיוונית לסורית), והוא מתאים לשם חזון בעברית.

ב. תכן הספר והשאלה על שלימותו.

את הספר יש לחלק לייא ראשים, וזה תכנם:

(א) שליחות ברוך מפי הגבורה אל ירמיה רבו ושאר הנבחרים להודיעם את הגזירה על חרבן העיר ופיזור ישראל בגוים (א'-ה').

(ב) מראה גניזת כלי המקדש והחרבן על ידי מלאכי מרום (ו'-ט').

(ג) ירמיה נצטווה לילך עם הגולים לבבל וברוך נשאר ונשא קינה על חרבן ציון ונבואה על סופה של בבל (י'-י"ב).

(ד) שאלות ותשובות בין ברוך והשכינה על הנהגת העולם מצד יסורי הצדיקים ושלות הרשעים (י"ג-כ').

(ה) תפלת ברוך שתתקיים ההבטחה לאחרית הימים במהרה ותשובת ה' שההבטחה בוא תבוא בשעתה והודעה על פרטי המאורעות לעתיד לבוא (כ"א-ל').

(ו) עידוד לאומה לקראת מאורעות קשים - התקשרות העם בברוך - קינת ברוך על חרבות המקדש (ל"א-ל"ה).

(ז) מראה היער והגפן והמעין והארז - פשר המראה ושאלה ותשובה על המשומדים והגרים שבישראל - הודעה לברוך על פטירתו וצוואתו לטובי העם (ל"ו-מ"ו).

(ח) תפלת ברוך לה' שיגן על ישראל בזכות התורה - שאלות ותשובות על דמות המתים שיקומו לתחיה ועל סופם של הצדיקים והרשעים (מ"ז-נ"ב).

(ט) מראה הענן של מים שחורים ובהירים ופשרו - הודעה לברוך על פטירתו לאחר ארבעים יום וציווי ללמד את העם (נ"ג-ע"ו).

(י) ברוך הוכיח את העם, ולבקשתם כתב שתי אגרות אל תשעת השבטים וחצי השבט שנאשור ואל שני השבטים וחצי השבט שבבבל (ע"ז).

(יא) אגרת ששלח ברוך אל תשעת השבטים וחצי השבט בידי גשר (ע"ח-ס"ז).

מתוך להיטות אחר שיטות של חלוקת המקורות, שהנכרים להוטים אחריה, ראה Charles צורך להרבות בחלוקת מקורות אף בספר זה, חזון ברוך, ופוררהו ומתוך כך קלקל הבנתו. הוא לא עמד על כך שספר של רמזים וויכוחים מסותרים וכוונות טמירות על כרחו יהיו בו מקימות שהם נראים לקורא המאוחר כסתירות ותמיהות.

עוד ב' שאלות מתעוררות לגבי הקורא ביחס לשלימותו של הספר: (א) אין בסופו

תוספת ב' בצורת אגרת שכתב ברוך אל גלות שני השבטים וחצי השבט שבבבל, (ב) אין בו

בספר סיפור המעשה על הסתלקותו של ברוך שקבל עליה הודעה מן השמים בפרק ע"ז

(פסוקים ב'-ה'). אבל השאלה השניה מתישבת בקלות: הרי הדעת נותנת שברוך כתב

את ספרו קודם הסתלקוהו, ומעצמו מובן שלא היה סיפק בידו ליתן אף פרשת אותו

מאורע הפלאים שהיה כלו בבחינת מעשה נסים ורז, ועל השאלה הראשונה אין בידנו להכריע.

ג. על בעל הספר.

הסופר היה בקי גדול בספרי המקרא בגופם העברי ואף בספרים החיצוניים והיה ספוג וחדור ברוחם. ומכאן הקפדתו על הצורה הפיוטית והצטיינותו בסגנונו. בפרט בולטות מדותיו אלו בקינתו על הריסות ירושלים ובביסוי שהוא נותן לרגש שאיפתו לנקמה באויבי עמו (פרקים י'—י"ב). בעיקר היה גדול באגדה: ספרו רווי כלו הלך-נפש והשתפכות נפש בהתרוממות ובהתלהבות. בתולדותיה של האגדה תופס הוא מקום של ראשון לגבי אחרונים: מתוך דבריו על חרבן ירושלים, על בנין ציון לעתיד לבוא, על מנשה מלך יהודה ועוד, אנו עומדים על ראשית טיפוסיה של האגדה בתקופה שקדמה לאגדת רבותינו התנאים והאמוראים. מעמיד הוא בספרו לברוך בן נריה במעלה גדולה מירמיה הנביא: בגילוי שכינה נמסרים לו דברים שעליו להגיד לירמיה, כל"ה הוא משמש בבחינת מתווך בין שכינה וירמיה.

ד. זמנו של בעל הספר.

ממקום אחד שבספר נראה שנכתב אחר החרבן, שכך הוא אומר (ה' ב'—ג'): אכל אז היינו בארצנו... ואנחנו מארצנו יצאנו. על כל פנים נכתבו הדברים הללו זמן לא רב לאחר החרבן. — כך נראה מתוך השוואות בהשתלשלות האגדה על החרבן: הוא — בעל הספר — עדיין מצטער בעיקר על חרבן ירושלים. ארבעה מלאכים שירדו מן השמים עומדים בארבעה קצות העיר ושורפים אותה, שלא ישתבחו האויבים אחר כך במעשה נצחונם שהם כבשוה והחריבוה (פרקים ו'—ח'). ואילו באגדת החרבן בתקופה מאוחרת אותם ארבעת המלאכים יורדים ממרום וכל מלאך לפיד של אש בידו והם שולחים אש בארבע זוויות של היכל ושורפים אותו (פסיקתא רבתי קל"א א'). ראשונים מתאבלים על שרפת העיר, ואילו אחרונים — הם כבר מצאו להם עיר אחרת — — במקומות גלותם! — על המקדש הם מתאבלים. אמור מעתה: בעל חזון ברוך עדיין לא מצא לו עיר אחרת בעולם המורחה של ירושלים.

ביתר דיוק יש להגדיר זמנו (כדעת רוזינטאל 90—91) מתוך הפרקים ע'—ע"א, שבהם מדובר על מלחמה וּנְצַת הארץ, שתי פורעניות אלו שארץ ישראל ניצלה מהן. לפי השערתו של רוזנטאל יש כאן רמז לרעש-אדמה גדול שהיה בסוף שנת 115 לסה"נ בסוריה ושאיני ניצלה הימנה, וזה היה בזמן של מלחמת טראיאנוס נגד הארמינים והפרתים, והואיל ובסוף הספר מדובר על שליחת אגרתו של ברוך אל היהודים שבארצות פרת, שבהן נשמדו כל היהודים בפולמוס של קיטוס (L. Quietus) בשנת 116, הרי גמר הספר— שאין בו שום זכר לסופה הנורא של אותה מלחמה— על כרחנו בשנת 115—116 היה:

ה. הנוסח הסורי של הספר הוא תרגום מיוונית.

חץ מן הכתבת שבראש הספר (ע' לעיל סי' א') המעידה שהספר ניתרגם מיוונית, יש עוד ראיות אחרות מתוך הספר גופו: כמה מקומות יש בו בספר שמהם נראה שהמתרגם הסורי טעה בכוונת הנוסח היווני, כגון ג' ו' נמצא בסורי השם תצביתא (=תכשיט) ולפי ההמשך היה צריך להיות השם עולם, וזה יתפרש רק אם נניח שביווני היה κόσμος, ושם זה טובל ב' משמעיות: תכשיט ועולם, והסורי טעה ועולם בתכשיט נתחלף לו, כיוצא בו נמצא ע"ז כ"ג שהחליף ἀάφος (=סרף, עלה זית) ב'—καρπών (=פרי זית), ויש שהעתיק מלים יווניות כצורתן, כגון ו' ד' למפאדא — λάμπαδα (=לפידים), ו' ז' פירמא — πύρωμα, י' ח' סידינות — σεισηנות, ע"ז י"ד ברילא — ἐν ὕλῃ (=ביער), כמו כן פרסמו Grenfel-Hunt (בס' 7—3, Oxyrhynchus Papyri, London 1903, III), מתוך הפפירין שנמצאו במצרים קטעים של נוסח יווני (משערים שהם מתוך ספר שנכתב במאה ד' או ה' לערך) לחזון ברוך (י"ב א'—ה', י"ג א'—ב', י"ד א' ג') והם מתאימים

לנוסח הסורי, חוץ מחילופים אחדים שיסודם הוא כנראה במדותיו של המתרגם. מכל מקום עדיין קשה להכריע אם מיסודו של אותו נוסח יווני שבקטעי הפסירין דווקא היה לפני המתרגם הסורי.

ו. הנוסח היווני נעשה מתוך גוף עברי.

אבל אם יש ראיות שהנוסח הסורי נעשה מתוך נוסח יווני, הרי עוד יותר מאלו יש ראיות מוכיחות שהיווני בשעתו מן הגוף העברי נעשה. ראיות אלו הן:

(א) כמה מליצות יש בו בספר שהן מזכירות ממש לשון הכתובים שבחניך העברי (אבל לא היווני). כגון ב' ב' הן על כפים חקתיך (ישע' מיט מינ, אבל בתרגום הע' $\chi\epsilon\iota\rho\omega\nu$ ידים). ב' ב' כי מעשיכם הם לעיר הזאת כעמוד חזק ותפלתיכם כחומה בצורה (מזכיר ירמ' א' י"ח בנוסח העברי, אבל לא בע'). ו' ח' ארץ ארץ ארץ שמעי דבר אל שדי (ירמ' כ"ב כ"ט, אבל בע' בא השם ארץ רק פעמים). מ"א ד' ויחרדו אל תחת כנפיך (רות ב' י"ב). נ"א ד' ואזניהם הכבידו משמע (זכריה ז' י"א). נ"ח א' בעבודה אשר עבדו בבניהם (שמות א' ד'). ע"ג ד' ילכו בכלמה (ישע' מ"ה ס"ז). פ"ד ב' קָעַד העיד בכס משה מלפנים את השמים ואת הארץ (דב' ל"א כ"ח).

רק פ"ב ה' הוא אומר במליצה על שונאיהם של ישראל שהם קָלַק יִשְׁבּוּ, והיא נראית נטולה מתוך תרגום הע' לישיעה מ' ס"ו (שהוא מוסר כלק נחשבו במקום כדק יטל, ואת הפעל יטל אינו גורס כלל). אבל יתכן שלשון זה אָקְרָה שגורה היא, ורק בדרך מקרה יש לו דמיון לאותו לשון שבע'.

(ב) כמה לשונות בולט בהם רוח הביטוי העברי, כגון י"ח קָאו קינה, י' ס' תתני פרי, כ"ט ה' ושריג אחד יעשה אלף אשכלות, כ"ט ז' ומדי בקר בבקר, ל"ו י' לך... אחר היער, ל"ח ד' מִיָּמִי (מליא א' ו'), מ"א ה' מה... יהיה לאלה, מ"ד ב' בדרך כל-הארץ, מ"ח ל"א והולכים איש איש לחפצו, נ"ז א' וס"ו א' תולדות (לענין היסטוריה). ס"ח א' זה הדבר, ע"ה ז' העלנו ממצרים, ע"ז ד' נתן לשבי, ע"ח ה' והצדקתם את הדין, פ' ו' ישיבת ציון, פ"א ד' ופ"ג ד' ברב חסדיו, פ"ב ב' ופ"ה י"ג גור דין, פ"ח ג' הצדיקים נאספו (ישע' נ"ז א').

ויש אף לשונות של צלצול עברי, כעין צלצולים של נרדפים, כגון כ"א י"ד כי מה יועיל חיל שנהפך לחלי או שבע מִזֶּן שנהפך לָזֶן או יָסִי שנהפך לָדָסִי, מ"ח ל"ה ונהפך כבוד לקלון ועו ישפל לבו (ושכל לכסל) ויָסִי יהיה לָדָסִי, ס"ג ג' ויהחזק חזקיה. ג) הצירוף העברי של שם הפעל עם עתיד, כגון י"ג ג' שָׁמַר תִּשְׁמַר, כ"ב ז' הָרַג תְּהַלַּג, מ"א ו' שָׁקַל יִשְׁקַל, מ"ח ל' לָקַח תִּלְקַח, נ" ב' שׁוֹב תִּשׁוּב, נ"ז ב' והודע הודיעך, ע"ה ו' אם רָחַס לא תרחס, ע"ז ב' הָלַךְ תִּלְךָ, פ"ב ב' נָלַם יִלְלַם, פ"ג א' קָבַא יָבִיא, פ"ג ב' דון ידן, הָעַד הָעֵיד, פ"ג ג' וחקר יחקר, פ"ג ו' עָבַר יעברו. אמת, אפשר לטעון שאף בסורית מקורית מצויה צורה זו, אבל חוץ ממה שבסורית תרגומית נהגין המתרגמים למסור בצורה זו רק אם היא נמצאת במקורה העברי, הרי הסורי ערך תרגומו מיוונית, - משמע שאף ביוונית היו לפניו אותן הלשונות שנמסרו כצורתן מתוך הגוף העברי.

(ד) טעיות שהיו בבחינת פליטות הקולמוס בנוסח העברי או שטעה היווני בקריאת הנוסח העברי, כגון ו' ב' שבי במקום שָׁבַר, נ"ד א' כמות - ימית, ס"ז ו' עשן - עָנַן, ס"ז ו' הגוי - הגויים, ע"ג ב' בטל - כטל, ע"ה א' יָדְמָה - יָדְמָה.

ויש לשער שעוד הרבה דברים של הגוף העברי היו בולטים בנוסח היווני אלא

ז. לתולדות הנוסח הסורי של חזון ברוך א'.

המסורת של הנוסח הסורי היא דלה מאד. לאחר שאבדו הגוף העברי והתרגום היווני, לא נשאר מן הנוסח הסורי בשלימותו אלא כ"י אחד. רק מן האגרת שכתב ברוך אל תשעת השבטים וחצי שכעבר הנהר נשתמרו כמה כ"י.

הנוסח הסורי של הספר נמצא בתוך הכ"י של חנ"ך הסורי מן המאה הששית שבאוצר הספרים אמברוסיאנה במילאנו ויצא לאור על ידי A. M. Ceriani בש' 1866 בתרגום רומי. אחר כך, בשנת 1868. הוציא Ceriani אף את הנוסח הסורי גופו בספרו *Monumenta sacra et profana ex codicibus praesertim bibliothecae Ambrosianae, opera collegii doctorum eiusdem, Tomus V, Fasc. 2 (pp. 113—180)*. ובשנת 1882 הו"ל פאקסימילי *Translatio Syra Pescitto etc.*

אבל אגרת ברוך יצאה לאור אף על ידי R. H. Charles (בסוף תרגומו האנגלי לחזון ברוך הסורי) על פי עשרה כ"י אחרים. חוץ מן הכ"י שהוציא Ceriani (ע' במבואו של Charles לספרו 3-4 §).

התרגום העברי הניתן בזה נעשה על פי הנוסח הסורי שהו"ל Ceriani בשנת 1868 ולפי חלוקת הפרקים שבאותה ההוצאה. אבל חלוקת הפסוקים נעשתה על פי Charles. ואע"פ שלא תמיד נעשו אותן החלוקות של פרקים ופסוקים כהוגן. מכל מקום נתקבלו כאן כמות שהן. שלא להכניס ערבוביה בציטטות.

ביבליוגרפיה

(א) הוצאות הספר חזון ברוך:

- A. M. Ceriani, *Monumenta sacra et profana*, Tom. V — Fasc. II, Mediolani 1871
- וההוצאה הפוטולייתורפית בס' *Translatio Syra Pescitto V. T. e cod. Ambr. Mediolani (1876—1883)*.
- M. Kmoskó, *Patrologia Syriaca* (ed. Graffin), Paris 1907, Vol. II.
- האגרת שבסוף הספר נדפסה בספרים אלו:
- Polyglotta Parisiensis*, t. IX, p. 366—374 (עם תרגום רומי)
- Polyglotta Londinensis (Waltonii)*, t. I, p. 2—4 (עם תרגום רומי)
- P. de Lagarde, *Libri Vet. Test. apocryphi syriace*, Lipsiae 1861, p. 88—93.
- A. M. Ceriani, *Biblia Sacra...* Pescitto, Mausilii 1887.
- R. H. Charles, *The Apocalypse of Baruch*, London 1896 (p. 125—167).

(ב) תרגומים:

- רומית:
- Ceriani, *Monum. sacra* 1866, p. 73—98 (Kmoskó אצל)
- C. F. Fritzsche, *Libri V T. pseudepigraphi selecti*, Lipsiae 1871 (p. 86—131).
- אנגלית:
- R. H. Charles, *The Apocalypse of Baruch*, London 1896
- The Apocrypha and Pseudepigrapha of the O. T. Vol. II*, Oxford 1913 (p. 470—526).
- גרמנית:
- V. Ryssel (E Kautsch, *Die Apokryphen u. Pseudep. d. A. T.*, Tübingen 1900, II, p. 40—44) אצל
- I. B. Videt, *Die Apokalypsen des Esra und des Baruch in deutscher Gestalt*, Leipzig 1924.
- P. Riessler, *Altjüdisches Schrifttum ausserhalb der Bibel*, Augsburg 1928 (p. 55—113).

הזון ברוך א

- א ויהי בשנת חמש ועשרים ליבנותו מלך יהודה הנה דבר יי
 ב אל־ברוך בְּדַגְרָהּ לֵאמֹר: הֲרֵאִית אֶת־כָּל־אֲשֶׁר הָעַם הֵנָּה עוֹשֶׂה
 ג לִי אֲשֶׁר הִרְבּוּ שְׁנֵי הַשָּׁבָטִים הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה לַחֲטָא מַעֲשֶׂת
 ד הַשָּׁבָטִים אֲשֶׁר יָצְאוּ בְּגוֹלָה: כִּי הַשָּׁבָטִים הָרֵאשׁוֹנִים מִלְּכִיהֶם אֶלְצוּם
 ה לַחֲטָא וְאֵלֶּה הַשְּׁנֹנִם הֵם הָיוּ מֵאֶלְצִים וּמִמְרִיצִים אֶת־מִלְּכִיהֶם לַחֲטָא:
 ו לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־יוֹשְׁבֶיהָ וְהַסִּירוּתֶיהָ מִסְּנִי
 ז עַד־עַתָּה וְאֶת־הָעַם הֵנָּה אֶסְּוֶן בְּגוֹיִם לְמַעַן יִיטַב לְגוֹיִם וְעַמִּי שְׁלִי
 ח יִנָּסֵר עַד־בּוֹא הַיּוֹם וְהִתְאַוּוּ אֶת־יָמֵי הַשּׁוֹבָה:
 ט וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים דִּבַּרְתִּי אֵלָיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תֵּאמַר לִירְמְיָהוּ וּלְכָל־
 י אֲשֶׁר כְּמִוְכָם וְהִתְרַחַקְתֶּם מִן־הָעִיר הַזֹּאת: כִּי מַעֲשִׂיכֶם לָעִיר הַזֹּאת
 יא קַעֲמוּד חֹזֵק וְתַסְּלוּתִיכֶם קְחוּמָה בְּצוּרָה:
 יב וְאֵמַר אֲהִיָּה יי אֱלֹהִים לְמַהֲרָה נוֹלְךְתִּי לְרֵאוֹת בְּרַעַת אִמִּי:

א. שליחותו של ברוך מפי הגבורה אל ירמיה ועוד נבחרים להודיעם על הגזרה של חרבן ירושלים והפצת העם בגוים (א-ה).

- א בשנת חמש ועשרים ליבנותו על כרחנו כוונתו לחיי יהויכין=יכניה (ולא למלכותו) כי בן י"ח היה כשעלה למלוכה (בש' 599, ע' מליב כ"ד ח', דה"ב ל"ו ט').
 ואם כן הכתוב עומד כאן בש' 592, שנתיים קודם בואו של נבוכדראצר. יכניה הלך
 בשבי שלשה חדשים אחר מלכו. אבל אף אח"כ הוא מתואר כמלך (מליב כ"ה כ"ז.
 ירמ' כ"ט ב'). וכן מתארו הכתוב כאן כמלך. אע"פ שלא הוא, אלא צדקיה אחיו היה
 מלך ביהודה בזמן שנפלה ירושלים בידי האויב (וכן נאמר לקמן ח' ה'). - ברוך בן־
 ג נריה. ע' עליו ירמ' ל"ב י"ב, ל"ז ד'. - מעשרת השבטים. בשאר מקומות מדובר
 ד בספר זה על תשעה שבטים וחצי ועל שנים וחצי (ע' ע"ח א'). - מלכיהם אלצום
 ה לחטא. כגון ירבעם בן נבט שהחטיא לישראל על כרחם. ואחרים. - הלשון מאלצים
 וּמִמְרִיצִים את מלכיהם לחטא רומז להשפעתם של שרי יהודה, שהיו מתנגדים
 לדעותיו של ירמיה (השוה ירמ' ה' ל"א. וע' ערכין י"ז א' ביקש הקב"ה להחזיר את
 ז העולם לתהו ובהו מפני דורו של צדקיהו. כיון שנסתכל בצדקיהו נתיישרה דעתו). -
 ח עַד־עַתָּה. עד זמן גאולתם (לשון זה בא אף ד' א', ו' ט', ל"ב ג').
 ט לפי ירמ' ל"ח כ"ח ישב ירמיה בחצר המטרה עד היום שנלכדה ירושלים. -
 י והתרחקתם מן העיר הזאת. השוה פסיקתא דר"כ (הוצ' בובר קט"ו ב'): כל ימים
 יא שהיה ירמיה בתוך ירושלים לא חרבה. וכיון שיצא ממנה חרבה. וכן פסיקתא (קליא א'):
 יב כיון שיצא ירמיה מירושלים ירד המלאך מן השמים ונתן רגליו על חומות ירושלים
 ג ופרצן. - לסגנון פ"ב השוה ירמ' א' י"ח. -
 ד ברעת אמי. וכן בפ"ב הוא קורא לירושלים אמי (על דרך ישע' מ"ט כ'-כ"א.

ב אל־נא אֲדַנִּי אִם־מִצְאָתִי מִן בְּעִינֶיךָ קַח בְּרֵאשׁוֹנָה אֶת־נַפְשִׁי וְנֶאֱסַפְתִּי
 ג אל־אֲבוֹתַי וְאֵל אֶרְאָה בְּאֶבְדֵּן אָמִי: כִּי שָׁנִים יִדְבְּאוּנִי מֵאֵד לֹא
 ד אוֹכַל לְהִתְקַוֶּמֶס־לְךָ וְאֵף לְרֹאוֹת בְּרַעַת אָמִי לֹא תוֹכַל נַפְשִׁי: רַק
 ה אַחַת אִמַר לְפָנֶיךָ אֲדַנִּי: מִה־תִּהְיֶה אֶחְרִית אֵלֶּהָ כִּי אִם־תֵּאבֵד אֶת־
 ו עִירָךָ וְנִמְתָּ אֶת־אַרְצָךָ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ אִיךָ יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: וּמִי
 ז יִגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ וְאֶת־מִי יוֹרֵי דַבְּרֵי תוֹרְתֶךָ: אוֹ הַיְשׁוּב הָעוֹלָם לְקַדְמָתוֹ
 ח וּמִבֵּל תְּשׁוּב לְרַמְמָה בְּקַדְמָם: וּנְקֻשׁוֹת רַבּוֹת תִּמְאָסְפָנָה וּתְכַוֶּנֶת בְּנֵי
 ט הָאָדָם עוֹד לֹא תִזְכָּר: וְאַיִה כָּל־הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ עָלֵינוּ אֶל־מִשָּׁה:
 ד וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵי הָעִיר הַזֹּאת תִּמְסַר עַד־רַעַת וְהָעָם יִסָּר לְזָמִים
 ב אֶף הָעוֹלָם לֹא יִכָּחֵד: הִתְחַשֵּׁב כִּי זֹאת הִיא הָעִיר אֲשֶׁר עַל־כַּפְּסֵים
 ג סִקְתִּיהָ: לֹא זֶה הַבְּנֵן הַבְּנוּי עָתָה בְּתוֹכְכֶם הוּא הַגְּלוּי לְפָנֶי הַהוֹכֵן
 ד מִקְדָּם מֵאֵן הִנֵּה עִם־לִקְבֵי לְבָרָא גַן־עֵדֶן אֵף הָרְאִיתִיו אֶת־הָאָדָם
 ד עַד־לֹא חָטָא וְכַאֲשֶׁר עָבַר מִצְוַתִּי הָרַחֵק מִפָּנָיו וְגַם גַּן־עֵדֶן: אֶחְרֵי־
 ה כֵּן הָרְאִיתִיו אֶת־אֲבָרְהָם עֲבָדֵי בְּלִילָה בֵּין בְּתָרֵי הַנְּבָחִים: וְאַחַר

ועוד) - העולם. בסוריי: תצביטא (=תכשיט). וברור שהיה לפניו ביוונית κόσμος (שם זה טובל ב' משמעיות: עולם ותכשיט). וטעה - לקדמתו. בסוריי: לכינה (=טבע, תכונה. וכן בפ"ח ותכונת בני האדם, ועוד). ונראה מן התקבלת שכוונתו: העולם ישוב לטיבו שהיה לו קודם לבריאתו, כלומר יחרב (והשוה ד' א' בסוף הכתוב).
 על כפיים חקתיה. ישע' מיט ס"ז. ובסוריי: על־פני (וכן בישע' שם בפשי וולג': על־כפות ידי, אבל בע' χεῖρῶν=ידיים). - מקדש של מטה אינו מתאים למקדש של מעלה. - הבנוי עתה. לשון של ניגוד הוא אל ההוכן מקדם: המקדש ההיסטורי אינו מתאים אל המקדש האידיאלי שהוכן קודם להתחלתה של ההיסטוריה, וכן הוטעם הניגוד בלשונות בחוככם - הגלוי לפני. - הגלוי לפני ההוכן מקדם... הרבה עוסקת האגדה על ירושלים שלמעלה (וע' תענית בבלי ה' א') ועל בית המקדש שלמעלה (השוה ספרי דברים ל"ז: בית המקדש לפי שהיה חביב נברא לפני כל, וכן ת"י לברא' ב' ח': ואתנציב במימרא דה' אלקים גינוניתא מעדן לצדיקיא קדם בריית העולם, וביר ט"ו ח': מקדם - אמר ר' שמואל בר נחמני את סבור קודם לבריית העולם, ואינו אלא קודם אדם הראשון, וע' הערת תיאודור שם). והשוה תנחומא (הוצ' בובר, נשא סימן י"ט. ושאר המקורות שם בהערה צ"ה): כמה דברים קדמו למעשה בראשית... ובית המקדש... ויש אומרים אף גן עדן וגיהנם... אמר לו הקב"ה למשה, אמור להם לישראל, כביכול - לא בשביל שאין לי איכּן לדור אני אומר לכם שחעשו לי משכן, עד שלא נברא העולם הרי מקדשי בנוי למעלה... ובשביל חיבתכם אני מניח בית המקדש העליון. שהוא מתוקן עד שלא נברא העולם, וארד ואשכון בחוככם. - אף הראיתיו. הראיתי לאדם בית המקדש שלמעלה. - הורחק ממנו. בית המקדש שלמעלה יחד עם גן עדן (כך נראה מן הסוריי: וכד אעבר פוקדנא אתגלאת לה מנה איך דאף פרדיסא). - הראיתיו את־אברהם עבדי. איתא בביר מ"ד י"ז: שמעון בר אבא בשם ר'

הַרְאִיתִיו אֶת־מִשְׁהַּ בְּהַר סִינִי כַּאֲשֶׁר הִרְאִיתִיו אֶת־תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן
 וְכֹל־בְּלָיו: וְעַתָּה הִנֵּה הִיא שְׁמוֹנָה אַתִּי כְּמוֹהַּ כְּגֹן־עֲרֹן: לֹךְ אִפְּסֹא
 וַעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ:

ה וַאֲעֵן וְאָמַר הֲלֹא אֶהְיֶה אֲשֶׁם לְצִיּוֹן כִּי יָבֹאוּ אוֹיְבֵיךָ אֶל־
 הַמִּקְוִים הַזֶּה וְאִמָּאוּ אֶת־מִקְדָּשְׁךָ וְהִגְלוּ עִם־גְּבֻלְתָּהּ וּמְשָׁלוּ עַל־כָּל־
 מִמְּדֵיךָ וְאַחַר יָשׁוּבוּ אֶל־אֶרֶץ אֱלִילֵיהֶם וְהִתְפָּאֲרוּ לְפָנֵיהֶם וּמִה־
 ב תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל: וַיֹּאמֶר יי אֵלַי שְׁמִי וְהִתְקַלְתִּי לְעוֹלָמִי עוֹלָמִים
 ג הַקָּה אֶדְר־מִשְׁפָּטִי אֲדַקֵּן וַעֲשֵׂה כַּעֲתוֹ: וְאַתָּה בְּעֵינֶיךָ תִּרְאֶה כִּי־לֹא
 הָאוֹיְבִים יַחֲרִיבוּ אֶת־צִיּוֹן וְלֹא־הֵם יִשְׂרְפוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם כִּי רַק אֶת־
 ד-ה הַשּׁוֹפֵט יִשְׂרָתוּ כַּעֲת: וְאַתָּה לֹךְ וַעֲשֵׂה כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ: וְאַל־ךָ
 וְאַעֲמֵךְ אֶת־יִרְמְיָהוּ וְאֶת־עֲדוֹ וְאֶת־שָׁרְיָה וְאֶת־יִבְשׁ וְאֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאֶת־
 כֹּל־קְרִיאֵי הָעָם וְאוֹלֵיךְ אוֹתָם אֶל־נַחַל קְדְרוֹן וְאַסְפֵר לָהֶם אֶת־כָּל־
 ו-ו אֲשֶׁר נֹאמַר אֵלַי: וַיִּשְׂאוּ כָלֶם אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ: וַנִּשָּׁב שָׁם וַנִּצֵּם
 עַד־הֶעָרֵב:

ו וַיְהִי מִמְּחֻרַת וְהִנֵּה חֵיל בְּשָׂדִים צָרִים עַל־הָעִיר מִסָּבִיב וְלִעֲת־
 כ עָרֵב עֹזְבֹתַי אֲנִי כְרוּךְ אֶת־הָעָם וְאַחַא וְאַתְנַצֵּב לְנֵד הָאֱלֹוֹן: וְאַנִּי
 ג הַיְוִיתִי נִעְצָב עַל־צִיּוֹן וְנִאָנַח עַל־הָעָם הַקֶּטִּיד לְשָׁבִי: וְהִנֵּה סִתְּאֵם

יחזן. ד' דברים הראה לו [הקביה לאברהם] גיהנם ומלכיות ומחן תורה ובית
 המקדש. ושם נז' י': מלמד שהראה לו הקביה [לאברהם] בית המקדש בנוי וחרב
 ובנוי. והשנה מכילתא מסכתא דבחדש (ט') וביר סיט ייז. וכן הוא אומר בחזון עזרא
 א' ייג-ייד) שהראה לו הקביה לאברהם קץ הימים. - לפיה השנה שמות כיה ט' ומ'. -
 אהיה אשם לציון. אהיה אשם ביחס אל ציון (השנה ויק' ה' ייט אשם אשם
 לה' במד' ה' ז' ונתן לאשר אשם לו). כוונתו: אם יתרחק הוא וירמיה ובני בריתם
 מציון (ע' ב' ב' ב'). שלא תהא זכותם מגינה על העיר. הרי יהיה הוא אשם בחורבנה. -
 עם־נחלתך. כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (דב' ליב ט'). - ומה־תעשה
 ג לשמך הגדול. כתוב הוא ביהושע ז' ט'. - כי לא האויבים. אלא מלאכים מן
 ה השמים (ע' לקמן ח' א'). - עדו. השנה עדו החווה (דהיב ייב טיז). הנביא עדו
 (שם ייג כ"ב). - שריה. בן נריה ואחיו של ברוך. הוא הלך לבבל עם צדקיה המלך
 (ירמ' ניא נ"ט). - יבש. כך בסורי. וניקדתי מסברא (השנה השם שלום בן יבש במליב
 טיז י' ייג וייד). - גדליה. בן אחיקם (ירמ' מ' ייד). - נחל קדרון. ע'
 שיב טיז כ"ג. -

ב. מראה בניזחם של כלי המקדש וחרבן העיר עיי מלאכי מרום (י' ט').

ו ליד האלון. מחוץ לעיר היה (אבל מבפנים לשטח המצור. - כך נראה מן
 ההמשך). ונזכר עוד לקמן עיז ייח. וודאי ידוע היה ליושבי ירושלים (כיוצא בו המקום
 ב של ההדסים אשר במצולה. זכריה א' ח'). - העתיד לשבי. בסורי: על השבי שבא

וְשִׂאתֵנִי רוּחַ חֲזֹקָה וּתְעַלֵּנִי עַל-חֹמַת יְרוּשָׁלַם מִלְמַעְלָה: וְאַרְאֶה
 וְהִנֵּה אַרְבָּעָה מַלְאָכִים עֹמְדִים בְּאַרְבַּע שְׁנוֹת הָעִיר וְהִמָּה אוֹמְרִים
 אִישׁ אִישׁ לְפִיד בְּיָדוֹ: וּמִלֶּאֱדָ אַחַר יִרְדּוּ מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם:
 הַחֲזִיקוּ אֶת-לְפִידֵיכֶם וְאַל-תִּבְכְּרוּ בָהֶם אֵשׁ עַד-אִם-אֶמְרָתִי לָכֶם כִּי
 נִשְׁלַחְתִּי לְהַגִּיד רֵאשׁוּנָה דָבָר לְאֶרֶץ וּלְהַנִּיחַ בְּתוֹכָהּ אֶת אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 אֵל עֲלִיּוֹן: וְאַרְאֶה וְהִנֵּה-הוּא יוֹרֵד אֶל-קִדְשׁ הַקְּדוֹשִׁים וְלוֹקַח מִשָּׁם
 אֶת-הַסַּרְקָת וְאֶת-אֶסְפֹּד הַקְּדוֹשׁ וְאֶת-הַכַּפֹּרֶת וְאֶת-שְׁנֵי הַלְחָוֹת וְאֶת-
 בִּגְדֵי הַקְּדוֹשׁ לַכֹּהֲנִים וְאֶת-מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת-שְׁמוֹנֶה וָאָרְבָּעִים אֲבָנֵי
 הַיִּקְרָא אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת-כָּל-בְּלֵי הַקְּדוֹשׁ אֲשֶׁר לְמִשְׁכָּן:
 וַיִּקְרָא אֶל-הָאָרֶץ קוֹל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שְׂמָעִי דָבָר אֵל
 שְׂדֵי וְקָבְלִי אֶת-הַכֹּהֲלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִפְקִיד אֵתְךָ וּשְׁמַרְתָּם
 עַד-אַחֲרֵית הַיָּמִים לְמַעַן הָשִׁיב אוֹתָם בְּהַדְרָשָׁם מִעֲמָד שְׁוֹיִמְשָׁלוּ
 יָרִים בָּהֶם: כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְאַף יְרוּשָׁלַם תִּגְטָשׁ עַד-עַתָּה עַד-
 אֲשֶׁר תִּפְקַד וְשָׂבָה וְהַתְּכוּנָה לְעוֹלָם: וְתִקְרַח הָאָרֶץ אֶת-סִיָּהּ וְתִבְלַעֶם:
 וְהָיָה אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֲשַׁמַּע אֶת-הַמֶּלֶאֱךָ אוֹמֵר אֶל-
 הַמַּלְאָכִים הָאוֹמְרִים בְּלִפְסִידִים עִמָּה הִחֲלוּ וְהִסְרַבְתֶּם אֶת-חֲמוֹת
 הָעִיר עַד-הַיָּסוּד וְלֹא יִתְפָּאְרוּ הָאוֹיְבִים לֵאמֹר אֲנַחְנוּ הִסְרַבְנוּ אֶת-
 חֹמַת צִיּוֹן אִף שָׂרְפָנוּ מְקוֹם אֵל שְׂדֵי: וְהֵן אַתֶּם שָׂרַפְתֶּם אֶת-
 הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי-בּוֹ בְּרֵאשׁוּנָה:

ד
 ה
 ו
 ז
 ח
 ט
 י
 יא

לעם (על שביחא דאחת על עמא). - ארבעה מלאכים... השוה פסיקיר (קליא א').
 ששם שורפים המלאכים את המקדש, וכאן - את העיר (והמקדש נשרף בידי אויב). -
 לגניזות כלי המקדש השוה מקיב ב' ד'-ח'. שם טומן ירמיה את האהל ואת
 הארון ואת מזבח הקטרת בהר שעלה עליו משה. - ואת אפוד הקדש. אולי צריך
 להיות ואת ארון הקדש (כמו במקיב ב' ה'). והשוה שקלים ו' א' מסורת בידם מאבותיהם
 ששם הארון נגנו. ומסכת כלים בביהמיר של ילינק ב' 88). והוא מונה כאן חמשה
 דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן ארון וכפורת וכרובים (רשיי:
 כוליה חדא מלתא) אש ושכינה ורוח הקדש (רשיי: ושכינה לא שרתה בו ורוח הקדש
 לא היתה בנביאים משנת שתים לדריוש ואילך) ואורים ותומים (יומא כ"א ב'). והשוה
 במדיר ט"ו ז': כשחבר ביהמ"ק נגזזה המנורה, וזו אחד מה' דברים שנגזזו הארון
 והמנורה והאש ורוה"ק והכרובים, וכשישוב הקבי"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו הוא
 מחזירן למקומן לשמח את ירושלים. - ואת שמונה וארבעים אבני היקר.
 לפי שמות כ"ח ט' וט"ו-כ"א היו שתי אבנים באפוד וייב בחשן. ומזבחים פ"ח ב' לא
 נראה שנחשבו ייב אבני החשן יחד עם ל"ו עינבלין שבמעיל האפוד לכנין אחד. -
 ארץ ארץ ארץ. כישון ירמ' כ"ב כ"ט בעברית (בע' ארץ ארץ-ב' פעמים). -
 שרפתם. כך הגיה גריסמן (ואוקדתוניה=שרפתם) במקום ואחדתוניה (פשתם). -

יב
 יג
 יד
 טו
 טז

- ח והמלאכים עשו כְּאֲשֶׁר אָנֹכִי וְכִהְיִיתֶם אֶת־קְצוֹת הַחוּמָה
- ב נִשְׁמַע קוֹל מִהִיכַל אֲחֵרֵי נֶפֶל הַחוּמָה וְקוֹל קוֹרָא וְאוֹמֵר: בָּאוּ
- ג הָאוֹיְבִים אִתּוֹי הַשּׁוֹנְאִים כִּי עָנֹב הַשּׁוֹמֵר אֶת־הַבַּיִת: וְאֶלְדָּלִי אֲנִי
- ד בְּרוּךְ: וְאֲחֵרֵי־כֵן בָּאוּ חֵיל הַכַּשְׂדִּים וַיִּתְקַשּׁוּ אֶת־הַבַּיִת וְאֵת קַל־
- ה סְבִיבוֹתָיו: וַיִּשְׁבּוּ אֶת־הָעַם וַיַּהַרְגוּ בָהֶם וְאֶת־הַמֶּלֶךְ אֲדַרְקָנְהוּ אֲסָרוּ וַיִּשְׁלָחֵהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל:
- ז וְאָבֹא אֲנִי בְרוּךְ וַיִּרְמְנֵהוּ אֲשֶׁר לְבֹו הָיָה שְׂהוֹר מִחֲטָאִים
- ח וְאֲשֶׁר לֹא נִתְפַּשׁ בְּהַלְבֵּד הָעִיר: וְנִקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וְנִבְרַךְ וְנִתְאַבַּל וַיָּצֵם שְׂבַעַת יָמִים:
- י וַיְהִי מִקֵּץ שְׂבַעַת הַיָּמִים וַיְהִי דָבָר אֱלֹהִים אֵלַי לֵאמֹר: דַּבֵּר
- ב אֶל־יִרְמְנָה וַיֵּלֶךְ וַיִּשָּׂא בִּמְשָׁא [הָעַם הַגּוֹלִים בְּבָבֶלָה: וְאֵתָה פֹה עָמַד עַל־הַרְבּוֹת צִיּוֹן וְאֲנִי אוֹדִיעָה אֲחֵרֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת אֲשֶׁר
- ג-ד יִקְרָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: וְאֲדַבֵּר אֶל־יִרְמְנָה כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: וַיֵּלֶךְ
- ה עִם־הָעַם וְאֲנִי בְרוּךְ שְׁבַתִּי וְאָבֹא וְאִשָּׁב לִפְנֵי שַׁעֲרֵי הַהִיכָל: וְאֶקְוֶן אֶת־הַקּוֹנָה הַזֹּאת עַל־צִיּוֹן וְאֵמַר:
- ו אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא נוֹלַד אוֹ אֲשֶׁר נוֹלַד וַיָּמָת:
- ז וְאֶנְחֵנוּ הַחַיִּים אוֹי־לָנוּ הַרְוֹאִים בְּצַרַת צִיּוֹן
- ח וְאֲשֶׁר הֵגִיעַ אֶל־יְרוּשָׁלַם: אֶקְרָא לְבָנוֹת הַיָּם וְאֵתָן בְּנוֹת־לִילִית מִמֶּדְבָּר בּוֹאִינָה וְשָׂאוּ עִמֵּי קִינָה וְקוֹנְנוּ:

ח ב השוה מה שמספר יוספוס (מלחמ' ו' כ' ג') שהכהנים שנכנסו למקדש בליל חג השבועות שמעו קולות רבים: - גלך מכאן (μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν) - וכן מספר סציטוס (Hist. 5,13): פתאום נפתחו שערי המקדש וקול על-אנושי נשמע [אומר] שהאלהים הולכים מכאן (Apertae repente delubri foreset audita major humana vox excedere deos). -

ג. ירמיה נצטוה לילך עם הגוים וברוך נשאר ונשא קינה על חרבן ציון ונבואה על קצה של בבל (י"א-י"ב).

י ג ואתה פה עמד. ולפי ירמ' מיג ה'-ז' הביא יוחנן בן קרח את שניהם. את ירמיה ואת ברוך. למצרים. ולפי פסיק'ר (קליא ב'). והשוה פתיחתא דאיכה רבתי ליד' הלך ירמיה עם הגולים עד נהר פרת ושם פרש מהם וחזר לירושלים. והשוה לקמן ע"ז י"ז-י"ט שברוך כותב לבבל אל האחים סתם ואינו פורש כלל בשמו של ירמיה. -

ח לבנות הים. בסורי: אקרא לסירינוס מן ימא. כוונתו אל σειρήνες (=בנות הים) שבאגדת היוונים (כך נראה מן הלשון: מן ימא). וכן מציינו סירינות אף בקטעים היוונים של חנוך א' (י"ט ב'). והשוה ספרא שמיני ד' ג': חיה - זו חית הים, הנפש - להביא את הסירונית. וקשה להכריע מה היה במקור העברי. בע' נמסר בשם σειρήνες בנות

ואת אדמה למה תתני וכולך
 ואת נשן למה תוסיפי מת ניגך
 וגם בבורי התבואה לא-עוד גביאוי:
 ואל-תסתחו אצרות קמך:
 ואטה גרם כבה רב-אורך
 ואור ציון קשך:
 וכלות אל-כלולות תסדניקה:
 כי שמת תשמקנה העקרות
 ואמות הבנים נוגות תהניקה:
 למשן קבר באנחות:
 ולמה יך בר-עוד על-נרע אנשים
 וקניה בשבי הלכו:
 וכן אל-תתנו:
 ורקתם אותם השמקמה
 שמר אטה את-ביתך
 ואתן הבתולות הארגות

האקרים אל-עוד תורעו
 עגרי בחיך את-מגד תנוקתך:
 ועוד לא יקרבו ממנו בציון
 ואתם השמים את-טלכם קלאו
 ושמש גם-את החביאי אור קרנך
 כי למה ין-ח-עוד אור
 ואתם סתנים אל-תבאו
 ואתן נשים אל-בנים אל-תתפללנה
 ותגלנה חשוכות בנים
 ולמה תלדנה בעצב
 ויגרי-אדם מה-להם עוד ולקנים
 אקרי אשר האם שוממה
 אל-תוסיפו תדברו על-יפי
 ואתם הפלנים קחו מסתחות במקדש
 ונתתום לאדני ואמרם
 כי אנחנו שוא שמרנו:

ט
 י
 יא
 יב
 יג
 יד
 טו
 טז
 יז
 יח
 יט

יענה (ישע' יג כיא ועוד), ואף תנים (שם ליד יג, איוב ל' כיח ועוד), וכן אצל
 עקילס, סומכוס ותיאודוטיון, ואף כאן יש סבור-Violet - שלשון זה בא מטעם קורא יוני
 כדי להתאים לאגדת עמו, ובאמת עיקרו: לבנות יענה מן הערבה, וכדומה. - בנות
 לילית, הלילית (כריבוי לילין, שבת קניא ב' ועוד) באה ביסע' ליד ייד סמוכה
 לשעיר. - [שדים, ע' דב' ליב יז, תהל' קיו לז, - ותנים, ישע' יג כיב (בסורי:
 ירוא, וכן הוא בפש'). - שאו עמי קינה וקוננו, כלשון יחו' כזו ליב, - אל-
 תבאו, לשון נקיה וקצרה היא ביאה זו, השה דב' כיא יג ואחר כן תבוא אליה
 ובעלתה, שופ' טז א' אבאה אל-אשתי החדרה, - וכלות, בסורי: ובתולתא, - וכן,
 בסורי: ולא תתנון על יאיותא, - לפיח השה תענית בבלי כיט א': כשחרב הבית
 בראשונה נתקבצו כתות כתות של פרחי כהונה ומפתחות העזרה בידיהם ועלו לגגו של
 היכל ואמרו לפניו, רבנו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים לפניך
 הרי המפתחות מסורין לך, וזרקום כלפי מעלה, יצחה כמין פסת יד וקבלתן מהם, והם
 קפצו ונפלו לחוך האור (וע' שקלים ו' ג', פסיקיר קליא א' ועוד), - כי אנחנו
 שוא שמרנו, בסורי: טר ביתך אנת חנן גיר הא אש[ת]לחן רבי בתא דגלא (=שמור
 אתה את ביתך כי אנחנו נמצאנו ראשי שקר לבית, והשה פסיקיר שם, שהכהן
 הגדול אומר: אפיטרופוס של שקר הייתי בתוכו, ותענית שם: ולא זכינו להיות גזברין
 נאמנים לפניך), אבל מן הניגוד ללשון שמר אתה נראה שעיקרו דוקא שוא שמרנו
 (=שומרי שוא היינו), והוא על פי הכתוב (תהל' קכז א') אס'ה' לא ישמר-עיר שוא שקד
 שומר, - הבתולות הארגות, נראה שכוונתו לאורגות וילאות למקדש (השה כתובות
 ק' א': אמר רב נחמן אמר רב, נשים האורגות בפרכות נוטלות שכרן מתרומת הלשכה), -

י
 י
 יח
 ט

בוע ומשי עס-זנה אוזיר
 והשלכתן אל-תוך-האש
 וְלִהְיֶה תִשְׁלָחֶם אֶל-יוֹצְרֶם
 יא וכה אמר אני ברוך קצמתך קבל
 וציון בהדר גאונה יושבת
 ב על-כי קמוך קציון:
 ואין ערוך ליגון
 ג ואין חרבה:
 ד ולפני-מי נתאונן על-קרובינו:
 אבותינו בלי מקאוב נאסו
 ה כיהם לא נדעו את-הצרה הזאת
 ו מייסוד-ך ארץ אוננים
 ובלכתם והגדתם בשאל
 יב טוב לכם ממנו החיים:
 ב ואדברה קצמתך ארץ מצליחה:
 וקרני השמש לא לעולם מאירות:
 כ כי תמיד תסרחי תגילי
 ד גם-עליך בעתה תתעורר חמה
 ה ואסרי דברי את-הדברים האלה צמתי שבעת ימים:
 יג ויהי אחר הדברים האלה ואני ברוך עמדתי על-הר-ציון והנה
 ב קול מקרום קורא ואומר לי: ברוך עמר על-רגליך ושמע דבר
 ג אל שדי: ען השתמכת על-המצאות את-ציון לבן שמר תשמר
 ד לקח הגמים למען תהנה לעד: והנה כי תאמרנה הערים המצליחות
 ה האלה: למה הביא אל שדי עלינו את-העגש הזה ואמרף אליהן
 אמה [ורעה] אשר קמוך אשר ראיתם ואת-מששיון זאת הרעה
 וזה הנמיל אשר באו עליכן ועל-עמכן בעתם למען ידבאו העמים

יא ד יישנו בעסר. השוה דני ייב ב' ישני עסר. והלשון ומקים אמונתו לישני עסר
 ה (בחפלת ש"ע). - לפ"ה השוה ברכות בבלי ייח ב' שהמתים אינם יודעים מן הנעשה
 בעולם הזה. -
 יב ג אל-תרבי תחגאי. כן בסוריי: ולא סגי תתרימין. ובקטע התרגום היווני: אל-
 תרבי תרשיעי (κατάδικα). -
 ד. שאלות ותשובות בין ברוך והי על הנהגת העולם מצד יסורי הצדיקים ושלות הרשעים (יג-כ).
 שמר תשמר. בגן עדן (ע' לקמן ע"ו ב'). - יג ג

ו-ז ה' קליל: ואן נחילו: וכי יאמרו ביום ההוא עד-מתי: ואמרת אליהם
אתם אשר שתייתם את-הניזן הנך שתה תשתו עתה גם משקרו
ט [כיו] משפט עליון לא ישא פנים: על-כן לא חמל לפנים על-בניו
י וישפט משפט אויבים כי הטאו-לו: והמה נענשו אז למען תקשר
יא חטאתם: ועתה העמים והלאמים בני-ענוש אתם יען דשתם כל-
יב הנמים את-הארץ והתעללתם בבריאה ללא-צדק: כי כל-הנמים
היטבתי עמכם ואתם כחשתם תמיד בטובתי:

יד ואען ואמר ראה הודעתני הליכות העתים ואת-הבאות אחר
אלה ותגד-לי כי פעל העמים ושלם להם כאשר נגזר מאתך:
ב ועתה הנה ידעתי כי רבים אשר חטאו ויראו חיים טובים עד-
צאתם מן-העולם ומעשים העמים הנשוארים לנמים הם אשר
ג עליהם דברת דבריה: ומה-יתרון בזה ומה-רעה גדולה מן-הרעות
ד אשר ראינו בקל-הבא עלינו עתידים אנחנו לראות: ועוד אדברה-
ה נא לפניה: מה-יתרון לפניה לאשר ידעו ולא הלבנו אחר הבהכל
ביתר העמים ולא אמרו אל-המתים תנו לנו חיים כי אותה היו
ו יראים תמיד ואת-דבריה לא עזבו: והנה גם-המה נאספו ואף את-
ז ציון לא רחמת בעבורם: ואם-אחרים הרשיעו לעשות נסמך
[עונם] על-ציון אשר בעבור מעשי הנאשים אשר עשו הטוב
ח היתה ראויה לסלח לה תחת היותה לתרבה בעון עושי הרע: ומי
ט יבין למשפטיה: אל-הים ומי יחקר עמק ארחותיה: ומי ישג משא
י קתיבה ומי יתבונן בינה בעצתה ומי מילדי [עפר] יוכל למצא
י ראשית חקמתה ואחריותה: כי קלנו להכל דמינו כי כהכל יעלה
וידעה וכל-יודעה בן דרך בני האדם יוצאים המה [מן-העולם]
יא ולא לרצונם ואשר יהנה באחרית אין מהם יודע: כי הצדיקים
יב בצדק יתכו למן ובלי סחד יצאו מן-העולם הנה יען היותם רבי-
פעלים ופעלתם אתה שמורה באצרותיה: על-כן בלי יראה

ט א פעל העמים. כן בקטע היווני: ποῶξις והסורי מסרהו לפי הענין: פורענא
ה (=גמול). - אל-המתים. אל האלילים (השוה ישע' ח' י"ט בעד החיים אל המתים). -
י ואף-את-ציון לא רחמת בעבורם. טענה גדולה טען: היתכן שלא עמדה לה
לציון זכותם של צדיקים שבתוכה. וכבר תירצו ראשונים (ב"ר מ"ט י"ג): ר' יודן בר'
סימון ר' חנן בשם ר' יוחנן. נאמר כאן [בפרשת סדום, ברא' י"ח ל"ב] עשרה ובירושלים
אטילו אחד, הה"ד [ירמ' ה' א'] שוטטו בחוצות ירושלם [...אם תמצאו איש אם יש
ט עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה]. - המעשים שמורים למעלה באוצרות מיוחדים. -

יז יעזבו את-העולם הזה ויצפו בחדנה לעולם אשר הבטחתם: ואולם
 אנו אויב-לנו כי גס-היום אנו מענים ונס-בימים ההם הקנו צוים
 יד אל-ידעות: ואתה יודע אל-נכון את-אשר עשית עם-עבדיך כי
 טז אנתנו לא נוכל לדעת קמוך יוצרנו מה-שוב: ועוד אדבר-הנא
 טז לפניך יי אלהים: מקדם עד-לא היתה תכל ויושביה הואלת ודברת
 יז דבר וקל-מעשי הבריאה קמו ויהיו לפניך: אמרת לעשות בעולמך
 אדם המושל במעשיך למען יודע כי-לא האדם נברא למען העולם
 יח כי אסיה-עולם נעשה למענו: ועתה רואה אנכי כי העולם אשר
 למעננו נעשה עומד הכן ואנתנו אשר למעננו הוא חלף נחלף:
 טו ויען יי ויאמר אלי צדקת כי השתוממת על-בני האדם שהם
 בני-חלוף אף לא שפמט נכונה על-הרעות אשר תקרינה את-
 ב החוסאים: ואשר אמרת כי הצדיקים נקרתים ומארץ והרשעים
 ג-ד רואים חיים טובים: ואשר אמרת לא ידע אדם משפטך: על-
 ה זאת שמעה ואנידה לך הקשיבה ואשמיעך דברי: אמנם לא ידע
 האדם את-משפטו לולא קבל את-התורה ולולא למדתיו בינה:
 י-יז ועתה יען אשר ברעת עבר לכן גם-ברעת יענש: ועל-הצדיקים
 אשר אמרת למענם הנה העולם הנה גס-העולם הבא למענם
 ה והנה: אסיה-עולם הנה להם יגון ועמל רב הנה העולם הבא קליל-
 תפארת רבה:
 טז ואען ואמר יי אלהים הנה שנותינו עתה מעשות ורעות ומי
 יז יזכה בימיו הקלים האלה לנחל את אשר לא ימד:
 ב ויען יי ויאמר אלי לפני עליון אין ומן-רב ולא שנים מעשות:
 ג ומה-הועיל אדם כי חי תשע מאות ושלשים שנה והן הוא עבר
 ד את כל אשר צנה: לא הועילהו אפוא ימי חייו הרבים כי גס-מנת
 ה הביא ונקצר ימי צאצאיו: ומה-חסר משה אשר רק מאה ועשרים
 שנה חנה והוא יען עברו את-יוצרו הביא לרע יעקב את-התורה
 ויאר אור לבית ישראל:

טו הוא לת ודברת דבר. וכן הוא אומר (תהלי ליגו'): בדבר ה' שמים נעשו וברוח
 טז פיו כל צבאם. - לפיח השוה סנהד' ד' ה' כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
 העולם. אדריג ליא ב' אדם אחד שקול כנגד מעשה בראשית כולו. -
 טז השוה יומא ליח ב' בשביל צדיק אחד עולם נברא. -
 יז ויאר אור. השוה תהלי קייט קיה גר-לרגלי דברך ואור לנתיבתי. -

יח ואען ואמר האיש אשר האיר הוא גם-לקח מן-האור אך-
 ב מעשים עשו כמהו: והרבים אשר האיר למו לקחו מהשבת אדם
 ועל-נה האור לא התענגו:

יט ויען ויאמר לי הלא על-בן הקים להם קעת ההיא ברית
 ויאמר ראה נתתי לפניכם את-החיים ואת-המנות ויעד בהם את-
 ב השמים ואת-הארץ: כי ידע כי ימיו מעטים אך השמים והארץ
 : לעולם עומדים: והמה אחריו מותו קטאו וקשעו אף-כי ידעו כי
 עמם התורה אשר תפקד עליהם עונם והאור אשר איש לא-ותעה
 ד בו וצבא השמים אשר יעידו [בם] ואנכי: ועל-כל דן אנכי ואתה
 אלתוסף-עוד לחשוב על-אלה ואל-תתעצב על-כל-אשר הנה:
 ה כי הנה עתה קץ הימים אשר בהם גם-חספן גם-הצלחה גם-יצטר
 ו נדרש ולא ראשיתם: יען כי אם-טוב לאדם בראשיתו ורע-לו
 ז בוקנתו ישכח כל-הטוב אשר הנה-לו: ואם-רע לאדם בראשיתו
 ח וטוב-לו באחריתו לא יזכר-עוד את-ימי הרעה: ושמע עוד-זאת
 לו היו כל-בני האדם מאשרים כל-הזמן שהוא מאז נגזר המנות
 על-אשר יקטאו בזמן שהוא ואחריתם להברית הלא כל-אשר הנה
 כמהו כאין:

כ לכן הנה ימים באים והזמנים ימחרו בהליכתם מאשר היו
 לפניהם והתקופות תחישנה מרוצתן מן-הראשונות והשנים תחפזנה
 ב לעבר מן-השנים האלה: ועל-כן בסירותי עפה את-ציון מלפני
 : למען אחיש לפקד על-העולם בעתו: ועפה שמר כל-אשר אצוק
 ד בקבוקה וחתם את-הדברים בסדרי מדעה: ואז ארצה משפטי וכחי
 ה ודרךי אשר אין להם חקר: אך אפוא והתקדש שבעת ימים לחם
 ו אלתאכל ומים אלתמשך ואל-תדבר אל-איש: אחר-יכן תבא אל-
 המקום הנה ונגליתי אליה ונבונות אדבר אליה וצויתיה על-הליכות
 הזמנים כי בוא יבאו לא ואחרו:

כא ואלך משם ואשב בנחל קדרון במערת-אדמה ואתקדש-שם

הוא גם-לקח מן-האור. כלו' משה עצמו נהנה מן האור המאיר שבתורה.
 ראה נתתי דב' ל' י"ט. - ויעד בהם. שם ד' כ"ו. ל' י"ט. ל"א כ"ח. -
 השוה דברי סולון לקריסטוס (הירודוטוס א' ל"ב): בכל ענין צריך אדם להשגיח על
 הסוף. הרי להרבה אנשים היתה האלהות מלטפת בתקוה לאושר ואחר כך הפכה אותם
 - מרש. -

יח *
 יט *
 ח -

לחם לא אכלתי ולא רעבתי ומים לא שתיתי ולא צמאתי ואהי
 ב שם ער-היום השביעי באשר צונו: ואחר באתי אל-המקום אשר
 ג דבר אתי שם: ויהי השמש לבא ותקח את-נפשי מחשבה רבה
 ד ואחל לדבר לפני שדי ואמר: שמעני יוצר הארץ אשר תבן רקיע
 ה במאמר ומרומי שמים העמיד ברוח אשר קרא מראשית העולם
 ו את אשר עזן לא-הנה ולה ישמעו: אתה אשר צוית לרוח ברמזה
 ו והעמידים להיות ראית באשר עברו: אתה המספר בקבמה רבה
 ז את-הצבאות העמדים לפניך וננס-חיות הקדש לאין-מספר אשר
 ח עשית מעולם שלהבת ואש העמדות מסביב לבסאף בנצרתה
 ח-ה תנהלם: אתה אשר לבדה תעשה בכתה כל אשר תחפץ: אתה
 ט הממטיר במספר נפשי קטר על-הארץ וקץ הימים בקטרם: ובא אתה
 ט לבדה ידעת קבל-נא את-בקשתי: כי אתה לבדה בידה לכלכל
 את-הכל אשר ישגם ואשר היו ואשר יהיו פחוקאים בצדיקים:
 י כי אתה לבדה חסי אשר לא ימות ואשר לא יתקר ומספר בני
 יא האדם אתה יודע: ואתה יודע] אם-קצת רבים חסאו ולא מעשים
 יב עשו הצדק: אתה יודע איפה שמור אתה הקץ לחוקאים או
 יג האחרית לעושה הטוב: ואלו היו לקבל-איש רק החיים האלה לבדם
 יד לא הנה דבר-מר מזה: כי מה-יועיל חיל שנהפך לחלי או שבע
 טו מזון שנהפך לרזון או יפי שנהפך לדסי: כי תכונת בני האדם
 טז משתנה בקל-עת: כי אין אנתנו היום באשר היינו לפניו וכאשר
 יז אנתנו היום לא נהנה אחר-כן: ולולא הנה עתיד לבוא קץ לכל
 יח כי עתה לשוא היתה ראשיתם: ועתה הודיעני-נא כל-הבא מאתך
 יט והאר עיני בכל אשר אני שואל ממך: עד-מתי יעמד הנשחת
 ועד-מתי בני תמותה יצליחו ימיהם ועד-אנה ישמאו העוברים
 כ בעולם קרב פשעיהם: סקר אפוא ברממים והבא כל אשר דברת:
 כא למען יודע פתה לחושבים כי אךך רוסף קצר-יד הוא והודע

ה. תפלת ברוך וחשובת ה' על התקיימות ההכחה לאחרית הימים ועל פרטי המאורעות בימי המשיח
 (כ"א-ל).

כא ב אל-ה מקום. השוה כ' ו'. ונראה שכוונתו להר ציון או למקום המקדש (י' ה').
 ח-ו כאשר עברו. כך מגיה Violet (דעברו). במקום דעבד שבסורוי. - לפי השוה תהלי
 ט קטיו ג' כל אשר-חפץ עשה. - בסוף פ"ט יש הלשון: כמו חי בלתי מושג. ואין לו כאן
 יד שום שייכות, ונראה שהוא דיטוגראפיה מתחלת הפסוק הבא. - שבע מזון שנהפך

לְאִשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְלֹא רָאוּ כִּי קָל־הִקְבֵּא עָלֵינוּ וְעַל־עֵירָנוּ עַד־כֹּה
 בְּגִלְלֵי אֲרֶךְ רִיחָהּ הוּא כְּכַחֲהָ כִּי לִמְשַׁן שִׁמְךָ קָרָאתָ לָנוּ עַם אֱהוּבָ:
 כב-כג וְכִלְהָ מַעֲתָה אֶת־הַמְּנוּת מִבְּנֵי תְמוּתָהּ: וַיַּעַר בְּמִלְאֲךָ הַמְּנוּת וַיִּרְאֶה
 כְּבוֹדָהּ וַיִּנְדַע רֹב תַּפְאֲרֹתָהּ וְתֵאֵמֶר שְׂאֵל סִיָּה וְלֹא תִקְבַּל־עוֹד אֶת־
 כד הַמְּתִים וְאֶצְרוֹת הַנְּקָשׁוֹת יוֹצִיאוּ אֶת־הַקְּלוּאִים בָּהֶם: כִּי רַבּוֹת הֵן
 הַשְּׂנִיִּים הַשׁוֹמְמוֹת לְמִימֵי אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיִּשְׁקֹב וְקָל־הַדּוֹמִים לָהֶם
 כה הַיִּשְׁנִיִּים בְּעֶפְרָי אֲשֶׁר אָמַרְתָּ בַעֲבוּרָם קָרָאתָ אֶת־הָעוֹלָם: וְעַתָּה
 הִרְאֵה־נָּא מְהֵרָה אֶת־כְּבוֹדָהּ וְאֶל־תֵּאֵחֶר אֶת־אֲשֶׁר הִקְבַּחְתָּ עַל־יְהוָה:
 כו וְכֹאֲשֶׁר בְּלִיַּתִּי אֶת־דְּבָרֵי הַתְּסַלָּה הוּאֵת נַחֲלִשְׁתִּי מְאֹד:

כז וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲנֵה נִקְבְּחוּ הַשְּׂמַיִם וְאָרֶץ וְכֹחַ
 ג נִתְּן־לִי וְקוֹל מִמְרוֹם נִשְׁמַע וַיֹּאמֶר אֵלַי: כְּרוּךְ כְּרוּךְ מֵה־לֶּקֶה כִּי
 ג תִּנְדָּעָע: כִּי יִלְךְ־אִישׁ בְּדַרְךָ וְלֹא הִשְׁלִימוּ אוֹ כִּי יֵרֵד הַיָּמָה וְלֹא
 ד הַיָּעִי עַד־הַחוּף הַיּוֹכֵל לְשַׁבַּע רְצוֹן: אוֹ כִּי יִדְבַר־אִישׁ לְרַעְיוֹ
 ה לְתַת־לוֹ מִתָּן וְלֹא נִתְּנוּ בְּיָדוֹ הַאֵין זֹאת גְּזוּלָה: אוֹ כִּי יִזְרַע אִישׁ
 ח הַלֶּקֶת־שָׂדֶה וְלֹא יִקְצֹר אֶת־תְּבוּאָתָהּ בַּעֲתָהּ הֲלֹא לְרִיק כָּל־יְגִיעָיו:
 ו אוֹ כִּי יִשַׁע־אִישׁ עֵץ וְלֹא יִגְדֵל עַד־אֲשֶׁר יִמְלֹא וַיְמִי הַיִּקְוָה הַנוֹשֵׁעַ
 ז לְאַסֹּף אֶת־סָרְיוֹ: אוֹ כִּי תִלְדַּר אִשָּׁה הָרָה בְּלֹא־עֵת הֲלֹא הָרֵג
 ח תִּהְרַג אֶת־עוֹלָהּ: אוֹ כִּי יִבְנֶה אִישׁ בַּיִת וְלֹא יִעֲשֶׂה־לוֹ נֵג לְכַלּוֹתוֹ
 הַיִּקְרָא זֶה בְּשֵׁם־כְּבוֹד הַיְיָה־לִּי בְּרֵאשׁוֹנָה אֶת־זֹאת:

כג וַאֲשֶׁן וַאֲמַר לֹא יְיָ אֱלֹהִים: וַיִּשַׁן וַיֹּאמֶר אֵלַי וְלָמָּה זֶה תִּרְנֹן
 ב עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא תָדַע וְלָמָּה תִּקְבַּח עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא תִכְדֹּר:
 ג כִּי כֹאֲשֶׁר לֹא שָׁכַחְתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הַתַּיִים וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
 ד עָבְרוּ בֵּן אֲזַכֵּר אֶת־אֲשֶׁר יָבֹאוּ: כִּי כֹאֲשֶׁר חָטָא אָדָם וַיִּגְזַר
 ח מוֹת עַל־אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ אֵין נִסְפְּרוּ הַמּוֹן הַעֲתִידִים לַהֲגֹלֵד וְלִסְפִּי

כג לרזון. השה הלשון לשובע ולא לרזון (תפלות גשם וטל).- במקור: וְכִלְהָ (כך צ"ל במקום
 כג כולא שבסוריי) מעתה את תכונת המות. השה ישע' כיה ח' בלע המות לנצח. - ותאטר
 ש אול פיה. בסוריי: וְתַחֲתָם שֹׁאֵל. והשה ניגודו ביסע' ה' יד לכן הרחיבה שאול נפשה
 כו ופעה סיה לבל־יחק. - ואוצרות הנפשות. ע' לקמן ל' ב'. - נחלשתי מאד.
 לתשישות זו השה דנ' י' טז-יז ועוד. -
 כב א לסיא השה יחוי' א' א'. -
 כג א ח־הַעֲתִידִים לְבֹא. כך מגיה Ch: דעתידין דנאתון. במקום לאילין דעהידין
 ד ולאילין דאתין (=לזוכרים ולבאים) שבסוריי. - ונגזר מות על־אשר יולדו. השה
 בן סירא כיה כיד מאשה תחלת עון ובגללה גוענו יחד. וביר ט' ה' ר' המא בר' הנינא

המקשר שהוא הוכן מקום אשר-שם יחיו החיים ואשר-שם ישמרו
המתים: ואם-לא ימלא המקשר האמור לא ישובו הקריות לתחייה
כי רוחי בורא חיים ושאל תאסף את-המתים: ועוד נמדלף
לשמע מאשר יבא אחרי הנמים האלה: כי אמנם קרובה ישועתי
לכא ולא תרחק בקדם:

כד הגה ימים באים ונקתחו הספרים בהם רשומות הטאות קל-
אשר הטאו ואף-האוצרות בהם נאצרו צדקות קל-אשר היו
ב צדיקים בקריאה: בעת ההיא יהיה הדבר וראית אתה ורבים
אשר אתה ארך-רוח העליון אשר בקל-דור נדור בהארכיו רוחו
ג לקל-ילוד כחושא בעדיק: ואען ואמר אהה יי איש לא ידע
ד מקשר העברות ואף-לא אשר תבאנה: הגה נדעתי גם-אני את
אשר קרנו אף-את אשר יקרה אויבינו לא אדע ומתי תסקר על-
מעשיך:

כה ונען ויאמר אלי אף-אתה תשמר עדי-הנמן שהוא עדי-בוא
האות אשר יעשה העליון ליושבי הארץ באחרית הימים: וזה
ג האות אשר יהנה: באשר יבו יושבי הארץ בתמהון וקאו עליהם
ד צרות רבות ומצוקות גדולות: והנה כי יאמרו בלבם מרב צרותם
שדי לא יקרה עוד את-הארץ וכאשר יאמרו נושא אז יחל להגלות
המן הקדש:

כו ונען ויאמר הסעמד הענה הענה ומוזרב והמצוקה ההיא
תמשך שנים רבות:

כז ונען ויאמר אלי לשנים עשר ראשים יחלק הזמן ההוא וכל-
ב אחד ואחד ישמר לאשר נמדלף: בחלק הראשון תהיה ראשית
ג-ד הנועה: ובחלק השני הרג הגדולים: ובחלק השלישי ימותו רבים:

אמר, ראוי היה אדם הראשון שלא יטעם טעם מיתה. - הוכן מקום. כוונתו לאוצר
של נשמות חדשות ולמקום שבו נמצאית נשמותיהם של המתים. - ואם-לא ימלא
המספר. השהו ימות סיב א' אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף (=שבאוצר
הנשמות). ביר כי' ד' אין מלך המשיח בא עד שיבראו כל הנפשות שעלו במחשבה
להבראות (ועי' בס' תיאודור). -

כד-ג ונסתחו הספרים. השהו דני' ז' וספרין פתיחו. - השהו ביק' ג' איר חמא
ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב [שמות ל"ד ו'] ארך אפים ולא כחוב
ארך אף. ארך אפים לצדיקים (רשיי: מלשלם שכר טוב לאלתר) ולרשעים (רשיי: מליפרע
מהם לאלתר). -

ה-ו ובחלק הרביעי משלחת חרב: ובחלק התשיעי רעב ונצירת
 ח-גשמים: ובחלק הששי ונעות ורעשים: ובחלק השביעי - - :
 ט-י ובחלק השמיני המון חזיונים וסגעי שדים: ובחלק התשיעי
 יא-יב גירדת-אש: ובחלק העשירי חתף ולחץ גדול: ובחלק האחד
 יג עשר עול וזמה: ובחלק השנים עשר בליל-תערכת מכל-
 יד האמורים יחד: אלה הם חלקי הזמן שהוא השמורים והם יתערכו
 טו זה קזה ונעורו זה את-זה: מהם ושאריו משלהם ויקחו משל-
 אחרים ומהם ושליו משלהם ושל-אחרים עד-אשר לא יבינו
 הנמצאים על-הארץ בימים ההם כי קץ הימים הוא:

כח ואולם כל-משכיל בעת ההיא יבין: ומדת הזמן הוא ומקנינו
 ז הם שני חלקים [וכל-אחד] שבוע של-שבועה שבעות: ואען
 נאמר טוב לאדם אשר יגיע ויראה נטוב ממנו אשר לא יגיע
 ד-ה ולא יפל: ואת-זאת אמר: הלא יבון מי שאינו חולף לאשר
 חליפות לו ולמצאות את-אשר חליפות לו וסנה רק אל-אשר אין
 ו להם חליפות: ואם-אמנם אדני בוא יבאו הרברים אשר אמרת-
 ז לי לקני-כן הודיעני-נא אם-מצאתי מן בעיניך גם-את-זאת: והיו
 אלה במקום אחד או באחד מחלקי תבל יהיו או בתחוש כל-
 הארץ אותם:

כט ונען ויאמר אלי אשר יקרה אז לכל-הארץ הוא ולכן כל-
 ב אשר יהיו בשמים יתחשו: ובעת ההיא אהיה מנן רק לאשר ימצאו
 נ בימים ההם בארץ הזאת: והנה כאשר ישלם העתיד להיות
 ד במלקים ההם והחל המשיח להגלות: ובהמות יגלה ממקומו
 ולויתן יעלה מן-הים הם שני התנינים הגדולים אשר בראתי ביום
 התמישי לקריאה ואשמרם עד-הזמן שהוא ואז יהיו מאכל לכל-

כ ט המון חזיונים. בסורית: סוגאא דפנטסטיא (φαντασται), והוא תרגום הע' של חזיונים
 יח בזכריה י' א'. - עד-אשר לא יבינו. אולי כוונתו: לכל יבינו. -
 כח-ג לפיכך השוה דנ' י"ב ו' והמשיכיל יבין. - 2x7x7=98. חשבון זה מזכיר הענין
 של שבעים שבעים שבדניאל ט' כ"ד-כ"ז, אלא שכאן הענין קטוע. -
 כט ב אהיה מנן. השוה יואל ג' ה' כי בהר ציון ובירושלם חהיה פליטה כאשר אמר
 ג ה' ובשרידים אשר ה' קרא. - והחל המשיח להגלות. לשון מיוחד הוא לביאת
 המשיח, שהוא קודם לכן בבחינת נסתר. השוה ת"י למיכה ד' ח': וְאָתְּ מְשִׁיחַ דִּישְׂרָאֵל
 דסמיר מן קדם חובי כנשתא דציון, ולזכריה ג' ח': הא אנא מייתי ית עבדי משיחא
 ד ותגלי, ועוד. - ובהמות... ולויתן. השוה ב"ר ז' כ"א ויברא אלהים את התנינים

ה אשר ישארו: גם־הארץ תמן שרִיה רבוא שְׁעָרִים וּבְגִשָׁן אַחַת יְהִי
 אֶלֶף שְׁרִיגִים וְשְׂרִיג אֶחָד יַעֲשֶׂה אֶלֶף אֲשַׁפְּלוֹת וְאֲשַׁפֵּל אֶחָד יַעֲשֶׂה
 ו אֶלֶף עֲנָבִים וְהַעֲנַב יַעֲשֶׂה כִרְיִין: וְאֲשֶׁר רָעִבו וְשָׁמְחוּ וְהֵם יֵרָא:
 ז נִפְלְאוֹת בְּקִלְיוֹם: וּבִבְקָר בִּבְקָר תִּצְאָנָה רֵיחוֹת מִלְּפָנַי לְהֵבִיא
 רִיחַ קָרִי לְשִׁמְחָה לְקַבּוֹת וּבְקַלּוֹת הַיּוֹם תִּרְעִסוּ עֲנָנִים שֶׁל־מֶרְסָא:
 ח וְהִנֵּה קָעַת הַהִיא יָשׁוּב לְרִדָּת מִמַּעַל אוֹצַר הַמֶּן וְאֶקְלוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים
 הַהֵן כִּי הֵם יִגְיעוּ לְקֶץ הַיָּמִים:
 ל וְאַחֲרֵי־כֵן בְּהִגִּיעַ עַת־בּוֹא הַמַּשִּׁיחַ כִּי יָשׁוּב לְכַבּוֹדוֹ וְקָמוּ
 ב כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁנוּ בַתְּקֵנָה לְבוֹאוֹ: וּבְקָעַת הַהִיא יִפְתָּחוּ הָאֲצֵרוֹת אֲשֶׁר
 בָּהֶם נִשְׁמַר מִקְּסֵר נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים וְיִצְאוּ וְרָאָה הַמֶּן הַנִּקְשָׁוֹת
 ג יַחַד קָהַל אֶחָד וְלֵב אֶחָד וְשָׁמְחוּ הַרְאֻשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא
 נ יִתְעַצְבוּ: כִּי תִרְעוּ כִּי הִגִּיעַ הַזְּמַן אֲשֶׁר־לוֹ וְאָמַר קֶץ הַיָּמִים הוּא:
 ד-ה וְנִפְשׁוֹת הַרְשָׁעִים הַרְוֹאוֹת אֶת־כָּל־אֶלֶף תִּהְיִינָה שׁוֹמְמוֹת יוֹתֵר: כִּי
 תִדְעָנָה כִּי קְרוֹבִים לָהֶן שְׁסָמִים וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאָה:
 לא וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶלֶף אֶל־הֵעָם וְאָמַר אֲלֵיהֶם אֲסַפֵּר
 ב לִי כָל־זִקְנֵיכֶם וְדַבַּרְתִּי דְבָרֵי אֲלֵיכֶם: וַיֹּאסְפוּ קָלָם אֶל־גַּחַל קַדְרוֹן:
 ג וְאָעַן וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְאִדְבַּרְהָ אֵלֶיךָ וְאַתָּה גֵרַע וְעַלֵּב
 ד הַאֲזִינָה וְאָעִידָה קָדִי: אֶל־תִּשְׁבְּחוּ אֶת־צִיּוֹן וְזָכַר תִּזְכְּרוּ אֶצֶרֶת
 ה יְרוּשָׁלָּם: כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְעַל־כָּל־הַנְּמַצָּא יָבֵא כְלִיּוֹן חֲרוֹץ
 וְהִנֵּה כָּלֵא הִנֵּה:

[ברא' א' י"א] - זה בהמות ולויתן (וע"ש בס"י תיאודור). ות"י לברא' א' כ"א. ובאריכות
 ב"ב ע"ד ב', ופרטי אגדה זו כלה בחזון עזרא ד' מ"ט-נ"ב. - כר"י י"ן. השהו יוספוס
 קדמ' ט"ו ס' ב': כר שוה לעשרה מדימנים (μέδιμνος) של אטיקה (=525.27 ליטרין.
 ע' (Hultsch, Griech. u. röm. Metrologie, 1862, p. 305). - כך יהיה לאחר הגלות המשיחית.
 אבל כדור שקודם ימות המשיח אמרו ש, הגסן תתן פריה והיין ביוקר" (פסיק'ר ע"ה ב',
 וע"ש במאיר ע"ן). -

ל א-ג ישוב. מן השמים לארץ. - לפ"ב השהו ספרי במד' קל"ט: ר' אליעזר בנו של
 ר' יוסי הגלילי אומר. סימן זה יהיה בידך שכל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה
 ביד קונו. שנאמר אשר בידו נפש כל חי [איוב י"ב י']. מת - נתונה באוצר, שנאמר
 והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים [ש"א כ"ה כ"ט]. שומע אני בין צדיקים בין
 רשעים. ת"ל ואת נפש אויבך יקלענה בכף הקלע [שם]. וענין זה מפורש בשבת קנ"ב
 ב': ושל רשעים זוממות והולכות ומלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחר עומד בסוף
 העולם ומקלעין נשמתן זה לזה. - מקומו של אוצר הנשמות הוא תחת כסא הכבוד. ע' אדר"ג
 י"ב ושבת שם. -

לב ואתם אט-תבינו לבותיכם לןרע בהם פרי התורה והגן עליכם
 ב בעת יבוא אל שדי לועזע את-כל-הבריאה: כי עוד-מעט והתשרר
 ג בגן ציון למען ישוב יבנה: והבגןן ההוא לא יעמד כי אם-ינמש
 ד שנית מקץ ימים והנה תרבה עד-עת מועד: ואחרי-כן יתחדש
 ה בקבוד והתבונן לעולם: ולכן אל-לנו להתעצב על-כל-הרעה
 ו הזאת אשר באה עתה וגם-לא על-אשר יבא-עוד: משמי הצרות
 ז האלה תגדל התלאה כאשר יחדש שדי את-בריאתו: ועתה אל-
 ח תקרבו אלי ימים אחרים ואל-תבקשוני עד-בואי אליכם: ויהי
 ט כאשר דברתי אליהם את הדברים האלה הלכתי אני ברוך לרבי:
 ו וכאשר ראוני העם בלכתי וישאו את-קולם ויגילו ויאמרו אנה
 אמה הולך מעמנו ברוך ועוזב אותנו באב העוזב את-בניו ותומים
 והולך מעמם:
 לב האלה הן המצוות אשר אנה ירמנהו הנביא סברך ויאמר
 ב לך: שימה עינה על-העם הנה עד-אשר אלך ובאונן את-שארית
 ג אחינו בקבל אשר נגזר עליהם ללכת בשבי: ועתה אם-גם-אתה
 עוזב אותנו טוב מותנו קלנו ראשונה ואחר סלך מאתנו:
 לד ואען ואמר אל-העם חלילה לי מעזב אתכם או מלכת מאתכם:
 ב כי רק עד-בית קדש הקדשים אלך לבקש מאת שדי עליכם ועל-
 ציון אולי תאנה עני מעט יותר ואחר אשונה אליכם:
 לה ואלך אני ברוך עד-המקום הקדוש ואשב על-תרבותיו ואבך
 ג-ג ואמר: מירופן עיני מבועים ועפעפי מעינות דמעה: כי איך אקנין
 ד על-ציון ואיך אתאבל על-ירושלם: ותמקום אשר אני שוכב עליו
 עתה כהן גדול הנה מקריב-בו לפנים קרבנות-קדש ובו הנה
 ה מקטיר קטרת סמים ריח גיחוס: ועתה בית-תפארתנו הנה לעשר
 ותקמדת נפשנו לאפר:
 לו וכאשר דברתי את-הדברים האלה נרדמתי שם וארא בלילה

ו. עידוד לעם לקראת מאורעות קשים - העם נקשר בברוך - קינת ברוך על חרבות המקדש (ליא-ליה).
 לב ג-ג והתערער בנין ציון. על כרחנו כוונתו: על ידי נבוכדראצר. - ינת ש שנית.
 ו עיי הרומיים. - יחדש שדי את-בריאתו. השה ישע' סיה יזו כי הנני בורא שמים
 חדשים וארץ חדשה. כוונתו: יעמיד עולם מתוקן ותמים במקום העולם המקולקל. -
 לה ב לסגנון פ"ב השה ירמ' ח' כ"ג. -

ב מראה: והנה יער עצים שתול בבקעה ומסביב לו הרים גבוהים
 ג ושני סלעים והיער ההוא השתרע על מקום רמב-גרים: וממילוי
 ד עלתה גסן אמת ומענן יוצא מתחתיה לאמו: ונגע המענן הוא
 ה עד-היער ויהי לגלים גדולים ונציפו הגלים את-היער וסתאם עקרו
 ואת-לב-היער ויסקמו את-קל-ההרים אשר מסביב לו: ורום היער
 ויהי הולך ושפל וראש ההרים השפל והמענן גבר מאד ולא השאיר
 ו מן-היער הגדול כי אם-ארז אחד לבדו: וכאשר הפיל גס-אותו
 ואת-לב-היער אבד ושרש עד-בלי השאיר מקונו מאומה וגם-
 מקומו לא נודע ותבא הגסן ההיא והמענן עמה בשלנה ובשקמ
 רב ותנע עד-מקום אחד לא רחוק מן-הארז ואת-הארז הנופל
 ו קרב [המענן] אליה: וארא והנה הגסן שתתה את-שיה ותדבר אל-
 הארז לאמר הלא אתה הוא הארז אשר נשאר מיער הרשע ובגדך
 היתה הרשעה נאמנה ונעשה כל-השנים האלה וטוב מעולם לא
 ח [ועשית]: ומתגבר היות על-אשר לא לך וגם על-אשר לך מעולם
 לא רחמת ונתתי שופך את-ממשלתך על-הרחוקים מקה ואוחזו
 ברשת רשתך את-הקורבים אליך ותגבה לכה תמיד כאלו לא
 ט-י מעקר עוד: עתה הנה מכה לבא עתה והגיע יומך: לך אסוא
 גם-אתה הארז אחרי היער אשר הלך לשניה והנה עמו לאשר
 יא ועשרכם ותערב יחד: וישנתם עתה בצרה ושכבתם במצוקה עד-
 בוא זמנה האחרון אשר-בו תשוב תבא ותוסף תקטר-עוד:
 לו ואחר הדברים האלה ראיתי את-הארז בוער ואת-הגסן גדלה
 ומסביב לה בקעה מלאה פרחים אשר לא יבלו ואני הקיצייתי
 ונאקום:
 לח ואתפלל ואמר ו: אלהים אתה הוא המאיר בכל-עת להולכים
 ג-ג בדרך תבונות: תורתך חיים ותקמתך ישר: הודיעני-נא פשר
 ד המראה הזה: ואתה הלא ידעת כי נשתי הלכה בתורתך תמיד
 ומתקמתך לא רחמתי מימי:

ז. מראה היער והגסן והמענן והארז ופשר המראה - שאלה ותשובה על המשומדים והגרים - הודעה לברוך על פטירתו וזוואתו לטובי העם (ל"ו-מ"ז).

לז יא וישנתם. שניכם, אתה הארז והיער. -

לח ב תורתך חיים. השוה תהלי קייט ג' זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני, שם ציג לעולם לא-אשכח פקדיך כי בם חיתני. -

ל ט ויען ויאמר לי ברוך זה ששר המראה אשר ראית: אשר
 ב ראית ישר גדול ומסביב לו הרים רמים וקשים זה הדבר: הנה
 ג ימים באים ונתרבה הממלכה הזאת אשר בעתה התריבה את-
 ד ציון ונגבשה לפני והממלכה אשר תבא אמריה: ונסזאת תחרב
 וקבוא עתה וקמה אחרת שלישית ומשלה גם-היא בעתה ואחר
 ה תחרב: ואחרי הממלכות האלה תקום ממלכה רביעית וממשלתה
 ו תהנה קשה ורעה מאשר היו לשניה ומלכה זמן-רב גישר במקעה
 ו ומשלה זמנים והתרוממה מארצו הלבנון: בה תהנה האמת מסתרת
 ז ואליה ינוסו כל-אשר נטמאו בעול פחיות רעות אשר תנסנה
 ח ותסתפרנה בישר: והנה כאשר יקרב זמן הסוף למשלתה ונגלתה
 ט ראשות הפשים הדומה למען ולקוף ובהגלותה תעקר את-רב צבאו:
 מ ואשר ראית ארז גם הנשאר מן-הישר שהוא ואשר דברה אליו
 נ הגוף את-הדברים אשר שמעת זה הדבר:

מ הנגיד האחרון אשר ישאר מי בימים ההם אחרי מות רב
 א צבאותיו בתרב יאסר והעלה אליה ציון ומשיחי יוכיחם על-
 ב כל-דעותיו וערך לעיניו את-כל-מעשי צבאותיו: ואחרי-כן יתנהו
 ג והגן על-שאר עמי אשר ימצא במקום אשר בקרתי: והנה שלטונו
 ד לנצח ועדתם העולם הנשחת ועד-מלאת הימים האמורים: זה
 ה המראה אשר נראה-לך וזה פשרו:

מא ואען ואמר למי ולכמה ואנשים] יהיו אלה או מי יזכה לחיות
 א בעת ההיא: הגני מדבר לפניך את-כל-אשר בלבבי ושואל ממך
 ב על-הדברים האלה העולים על-רוחי: יען כי אראה רבים בעמך
 ג אשר עזבו את-בריתך ויפרקו מעליהם על תורתך: ועוד ראיתי
 ד אחרים אשר עזבו את-הבליהם ויחרדו אל-פחת קנסיך: מה-יהנה

ל ט מ מלכה רביעית. הראשונה היא בבל. השניה - פרס. השלישית - הדיאדוכין
 א שלאחר אלכסנדר. הרביעית - רומי (השנה דניאל ז', וע' תנחומא תרומה ס' ז). -
 ב בה תהיה האמת מסתרת. וכן הוא אומר על רומי בחזון עזרא ג' א': ונעלמה דרך
 ג האמת (abscondetur veritatis via). - ראשות. בסורי רישיתה (ראשיתו). ודאי טעה במסירת
 ד התיבה היוונית ἀρχή (כך נראה מן ההמשך לקמן מ' ג'). -
 א הנגיד האחרון. אולי כוונתו לפומפיוס. -
 ב את-הבליהם. עבודת אליליהם. השוה דב' ליב כיא כעסוני בהבליהם, ירמ' ב'
 ג וילכו אחרי ההבל והבלו. ועוד. - אל-תחת כנסיך. שבאו לחסות תחת כנפי השכינה.
 ד כלו' נתגיירו (השוה רות ב' י"ב ה' אלהי ישראל אשר-באת לחסות תחת-כנפיו. תהלי'
 ה ליו ח' בצל כנפיך יחסינו). -

- ו אפיא לאלה ואיך יקבל אותם הזמן האחרון: או אולי שקל ישקל ומנם ולפי משקלו כן יהיה משקטם:
- מב וישן ויאמר אלי גם-את-הדברים האלה אראה: אשר אמרת למי ולכמה יהיו אלה לאשר היו מאמינים יהיה השוב האמור
- ג ולאשר היו בזים יהיה ההסך מקל-אלה: ואשר דברת על-אשר קרבו ועל-אשר דחקו זה הדבר: אשר לשנים עברו ואחר-כך דחקו ויתקרבו בנרע העמים המערבים לאלה יחשב ומנם הראשון
- ה ויקר ערכו: ואשר לשנים לא ידעו את-דרך החיים ואחר-כך היקירו ויתקרבו בנרע עמי הנבדל ומן-העמים לאלה יחשב ומנם והאחרון ויקר ערכו: וירשו ומנים את-ומנים ותקופות את-תקופות וקבלו אלה מאלה ואז לעת קץ ישפנה הפל לפי מדת הזמנים
- ו וישעות התקופות: כי בכליון יקחילו את-אשר-לו והחיים יקחו להם את-אשר להם: וקול קורא ואומר לעשר השיבה את-אשר לא-לך והקם ולהחיה אשר שמרת למועד:
- מג ואתה ברוך הכן לבקרה לאשר נאמר-לך והתבונן בדברים אשר הראית: כי תנחומים רבים לך ולעולם הקה: הנה אתה הולך מן המקום הזה ועובר מן-המקומות האלה אשר הראית עתה: ושוכחם כל-ך-בר-חלוף ולא תזכר-עוד את-אשר לבני תמותה:
- ה לך אפוא ואיך לעמה וקאת אל-המקום הזה ואחר-כך תצום שבעת ימים וקאתי אליך ודברתי עמך:
- מד ואלך משם אני ברוך ונאבוא אל-עמי ונאקרא לבני בכודי

מב ד עם ישראל הוא עם נבחר ומובדל (השוה במד' כ"ג ט' עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב) ושאר האומות עמים מעורבים הן. ובין ישראל לעמים יש קרובים שנתרחקו ורחוקים שנתקרבו (כלו' יש משומדים ויש גרים). למשומדים יש עבר של יהדותם, ולגרים - עתיד של יהדותם, ויש יתרון לאחרונים על הראשונים לעולם הבא לכשיהא נעשה הסכום הכולל של הזמנים שעברו וכל אחד יקבל המגיע לו לפי הזמן האחרון. -

ה דרך החיים. חיי עולם, כלו' היהדות. - בזרע עמי. כן צ"ל לפי ההמשך, וכוונתו לישראל (ובסורי בטעות בזרעא דעממא=בזרע העמים). - זמנם (האחרון). כן צ"ל (ובסורי בטעות: זבנהון קדמיא=זמנם קודם). וכוונתו שלגרים עתיד עולם הבא. -

מג ג-ה מן המקום הזה. רמז לפטירתו מן העולם. - וצוית לעמך. לשון צוואה הוא. -

מד א ולגדליה אוהבי. בסורי יש (דאי בטעות) שתי נקודות על הדליה של ולגדליה ועל הרי"ש של רחמי, כאילו שני גדליה היו. ואולי הטיל מי שהוא שתי הנקודות בכוונה. משום שלא ידע להכריע לאיזה גדליה הוא מתכוון. אם לגדליה בן אחיקם (כגון ירמ' ט' ח') או לגדליה בן פסחור (שם ל"ח א', אבל הוא היה ממחגנדין של ירמיהו). -

ב ולגדלנה אוהבי ולשבעה מזקני העם ואמר אליהם: הנה אני נאסף
ג אל-אבותי בדרך כל-הארץ: ואתם אל-תסורו מדרך התורה
ד ושמרתם והזהרתם את-שארית העם לכל-ימורו ממצות שדי:
ה ואתם הלא ראיתם כי צדיק הוא אשר אותו אנהנו עובדים ופנים
ו לא ישא יוצרנו: וראו אשר קרה את-ציון ואשר הגיע אל-ירושלם:
ז למען יודע משפט שדי ודרךיו אשר-אין סקר להן והן ישראל:
ח אם-תקוו ועמדתם ביראתו ולא תשכחו את-תורתו ושמנו הזמנים
ט עליכם לטובה וראיתם בנחמת ציון: כי דבר ההנה איננו מאומה
י ודבר השתיד גדול מאד: כי כל-אשר משחתו בו עובר וכל-בן-
יא תמותה יחלוף ונשכח כל-זמן ההנה ואין זכרון לזמני ההנה הנקתם
יב ברעות: וכל-הרץ עתה להכל הוא-דרך והמצילים מהנה יפל
יג והקד: ודבר השתיד הוא הנקסף ואשר יבוא אסרי-כן לו נקנה:
יד כי יש-זמן אשר לא יעבר ובאה עת אשר תקום לנצח והעולם
טו הקדש אשר להולכים בראשו לא יקפד להם למשחית וההולכים
טז לשפטים רעים לא ירתם ואת-החיים בו לא יוליך לאכדון: והם
יז הם השתידים לנחל את-הזמן האמור ולהם ירשת הזמן המבטח:
יח הם הם אשר הבינו להם אוצרות החכמה ונגזו הבינה אצלם
יט נמצאים ומן-התקד לא רמקו ואת-התורה שפרו: ולהם ינתן
מא העולם הבא והנשאים באש יהנה מושבים:
מב ואתם אפוא הורו את-העם בכחכם כי לנו העמל הנה: ואם-
מג תלמדום תחיים:
מד ונען בני וזקני העם ויאמרו אלי האמנם ער-פה דבאנו שדי
מז אשר יקפד מאתנו מהנה: והאמנם נחנה בחשף ולשארית העם
נז לא-יהנה אור: ואיפה נוכל לבקש-עוד את-התורה ומי יורה אותנו
נד בין מות לחיים: ואמר להם נגד כשא שדי לא אוכל קום ואולם
נה לא יחסר ישראל חכם ולא בית יעקב יודע תורה: ואתם תבינו
נו את-לבבכם לשמוע תורה ולסור אל-משמעת החכמים והנבונים
נא ביראת אלהים והבשירו את-נפשכם לבלתי סור מאחריהם: ואם-
נב את-הדרך הנה תעשו וקאו לכם ההבטחות אשר אמרתי לכם

מה א-ב כי לנו לבני תורה. - תחיים. השוה תהלי קייט נ' זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני. -

ז קדם ולא תפלו קרעות אשר העידותי בקם קדם: ועל-דבר
הלקחי מעמם גם-להם גם לבני לא הנדתי:
מו וכאשר יצאתי ואענכם הלכותי-לי משם ואמר אליהם הנני
ב הולך חקרונה כי שדי שלחני שמה: ואבא אל-המקום אשר דבר
עמי שם ואשב-שם ואצום שכעת-ימים:
מח ונהי מקץ היום השביעי ואתפלל אל-שדי ואמר: וי אתה
ג קורא הימים לבוא והם עומדים לסניף: מעביר אתה את-פח
ד העולמות והם לא ימרו את-פיך: אתה מכלכל את-מהלך התקופות
ה והן נשמעות לך: אךך ימי הדרות אתה לכרך יודע ואין אתה
ו מגלה דיןך לרבים: אתה מודיע מתכנת האש ומשקל עשית
ז לקלות הרוחות: אתה חוקר נבחי שמים ומעמקי-חשך אתה תכנת:
ח-ט אתה סוקר מספר העובר והנשמר ומשכן לבאים אתה מכין: אתה
י זוכר ראשית מעשיך והכליון העתיד אינך שוכח: אתה סוקר
יא להבות ברמזי יראתך ונעם והן לרוחות משתנות: את-אשר לא
יב הנה בדבר תקום ואשר לא-בא ענה ברכי-פח תאחו: אתה
בבינתך תורה לבריות ואת-הבוכבים תחכים לשרת במשטרים:
יג צבאות אין מספר עומדים לסניף ולרמזיה יעברו במשמרותם:
יד-ט: הקשיבה לעבדה והאזינה תפילתי: כי בזמן מצער נולדנו ובזמן
טו-יו מצער נשוב: ואצלה שעות הן בזמן וימים בדרות: אל-נא תקצף
יח על-בן-אדם כי כמהו באין: ואל תביא בחשבון מעשינו כי מה-
יט-כ אנחנו: הלא בחסדך נולדנו ולא לרצוננו נמותה: פי לא אפרנו
כא אל-הורינו הולדנו את-לא שלחנו אל-שאל לאמר אקסינו: ומה-
כב כחנו פי נשא קצפה ומה-אנחנו כי נכבל משפטיה: הנו עלינו
כג אתה ברמזיה והושיענו בחסדך: הביטה אל-המעטים העובדים
אותך והצילה כל-הקרבים אליך ואל-תברת תקנת עמנו וימי

מו ז הלקחי לשון הסתלקות מן העולם (השוה מליב ב' וג' היום ה' לקח את-אדניך מעל ראשך). —

ח. תפלת ברוך לה' שיגן על ישראל בנכות התורה ושאלות ותשובות על דמות המתים שיקומו לחיה ועל סופם של הצדיקים והרשעים (מ"ז-ג"ב).

מח ה עובר והנשמר. נשמות הנפטרים שהן נשמרות בעולם הבא. — ומשכן
טו לבאים. לנולדים. — וימים כדרות. השוה תהלי צ' ד'. כי אלף שנים בעיניך כיום
אתמול כי יעבר ואשמורה בלילה. — ודאי שיעורו של הכתוב: זמנים הם כשעות ודרות
יז-כג כימים. — הלא בחסדך נולדנו. החיים הם מתנת חנם לאדם מאת הבורא. — הקרבים

כד וישועתנו אליה תקצר: כי-אלה הם אשר בקרת והם עם לא תמצא
כה-כו כמהו: ועתה אדרבה-נא לפניך ואת-אשר יהיה לבי אנידה: עליך
תקונתנו כי תורתך אתנו ידענו כי לא-נפל כי במצותיך החזקנו:
כז-כח אשרינו כל-הימים כי בגוים לא התעברנו: כי עם אחד משאר
קלנו ותורה אחת מאחד קבלנו ונתורה בתוכנו והיא מעורנו
כט וחקמה יתרה בנו היא תשיענו: ואחרי אשר התפללתי ואדרבה
ל את-הדברים האלה לא עצרתי-עוד פח: ונען ויאמר אלי ברוך
לא בתם-לבבך התפללת וכל-דבריו נשמעו: ואולם משפט דורש
לב את אשר-לו ותורתו דרשת וכותה: ומדבריו אשיבה ומתפללת
לג אדבר אתך: כי היה זה הדבר הן בן-מלוח כמהו באון והוא
לד הרשיע פאשר יוכל לעשות דבר ואת-חסי לא זכר ואת-ארץ
רוחי לא קבל: על-כן לקח תלקח פאשר אמרתי לך לפני-כן:
לה וקאו הימים אשר אמרתי לך וקמו ימי הוצרה וקאו ועברו מהר
בכח ועבורים יהיו כי יבאו בחמת-זעם: והיה בימים ההם ונעו
לו כל-יושבי הארץ והיו איש נגד רעהו ולא ידעו כי-קרוב משפט:
לו כי בימים ההם לא יהיו חכמים רבים בעולם ומעטים יהיו
לו הנבונים ואף אשר ידעו הם הם יחרישו: והיו שמועות רבות
ואמרים לא מעטים ודברי חזון יהיו נסרצים והבטחות לא מעשות
לח תספרנה מהן ריקות ומהן אשר מאמנה: ונהפוך כבוד לקלון ועו
לט ישפל לבו וישפל לקסל ויסי יהיה לרפי: ואמרו רבים אל-רבים
בימים ההם איה הסתתרה הבינה הרבה ואנה הרחיקה מרבית
ס הסבמה: ועיד הם חושבים פזאת ונרחה הנקאה פאשר לא חבו-
לה ואחו סער את-השוקט ונעו רבים בעקרת אפס עדי-לעול לרבים
סא ועוררו צבאות לשפדדם ואתם יחד פאחרונה יאבדו: והיה בימים
ההם ונראתה לעין-כל חליפת העתים ותחת אשר בימים ההם היו
משמאים ועולבים איש את-רעהו ופונים איש למעשהו ואת-תרת
סב שדי לא זכרו: על-כן תאכל אש מזמותיהם ובלהבה תצרת עצת
סג בליותיהם כי בוא יבוא השופט ולא יאחר: כי כל-איש מיושבי

כד-לג א לייך. הם הגרים. - אשר בחרת. בסורי: עדמא דגבית. ואינו מובן. - פסוק ליג
לו-לב קשה לפרנסו. - וזעו. כך מגיה Ch (נתחזיעון. במקום נתחניחין=ינוחו). - בסורי: ונתמכך
עושנא לשיטותא ותשתרא תקנותא (=ושפל עז לבו ויאבד יושר). ונראה תיקונו של
Ch: ונתמכך עושנא לשיטותא [לשטיותא] תקנותא (=ועז ישפל לבו ושכל לכסל). -

מד הארץ ידוע ידע אשר על ותורתי בגנותם לא ידעו: ואז באמת
 מה קבה יבכו רבים עליהם מ'אשר עליהם: ואען ואמר או
 מה-עשית אדם לכל אשר יצאו מקה ומה יאמר לחנה הראשונה
 מו אשר נשמעה לנחש: כי כל-ההמון הרב נתן להשחית ואין מספר
 מו-סח לאשר תאכל האש: ועתה אדברה-נא עור-זאת לסנה: הן אתה
 מט ו: אליה ידעת את-הבריאה אשר בראת: אתה לסנים צוית לעשר
 להוציא אדם ואתה יודע מספר הנולדים אחריו וכמה תטאו לה
 נ אשר חיו ועד-היום] ולא הכירו אותה כי אתה יוצרם: ועל-כל-
 אלה תיגרם אחריתם ותירתה אשר עברו תשפט עמם ביום:
 נא-נג ועתה נעזב את-הרשעים ונשאל עליהם יקים: את-מוקם אתה
 ננ ולא אבריש להלל את-כל-הכבוד השמור להם: כי אמנם באשר
 באכם עמל רב ב'מים המעשים בעולם הזה אשר אתם חיים בו
 פן יהנה לכם אור גדול בעולם שאין לו סוף:
 מא ועוד אשאל כמה שדי ואשאל רחמים מעשה-כלל: מה
 ב הדמות אשר בה יהיו חיים ביום ב'מה ומה-יהנה ויום אחר-כך:
 ג התהנה דמותם אז בדמותם היום אם-ילבשו את-האברים המחקרים
 האלה אשר הטא-ם-כם ובהם החמא נשלים או התשנה את-אשר
 היו בעולם באשר תשנה את עצם-העולם:
 ד ויען ויאמר אלי שמע ברוך את-הדבר הזה וכתב על-זכרון
 ב לבך את-כל-אשר תלקח: השב תשיב אז הארץ את-המתים אשר
 היא מקבלת היום לשמכם ומאומה לא תשנה בדמותם כי באשר
 ג תקבלם בן תשיבם ובאשר מסרתים-לה בן תקימם: כי אז יבקש
 לתראות את-החיים כי המתים יהיו וכי אשר הלכו שבים ובאים:
 ד ואם היו-רעים זה את-זה היום יכירו איש את-רעהו ונהנה המשפט
 נאדר בלח ובאו כל-הדברים אשר נאמרו לסניכין:
 נא ונהנה פעבר היום ההוא והשתקתה דמות התנבים ואף הוד

ס ער. במקור: צער. -

ה השהו ב'ר ציה: כשם שאדם הולך כך הוא בא חי. הולך עוור ובא עוור. הולך
 חרש ובא חרש. הולך אילם ובא אילם... שלא יאמרו רשעי עולם. משמתו רפא אותן
 הקביה ואחר הביאן? דומה שאין אלו אותן אלא אחרים הן. אמר הקביה. אם כן יעמדו
 כשם שהלכו ואחר כך אני מרפא אותן. למה - לפני לא נוצר אל [ישע' מיג י']. וע'
 סנהד' ציא ב' (ושאר מקורות בפי' תיאודור לביר. 1186). -

ב מראה הזקאים: דמות החוטאים היום תשמתנה לרע כירגם ענה
ג יענו: ואף הוד מראה האנשים אשר הלכו בתורת היום ואשר
חיו חיי תבונות ואשר נטעו שרש ההקמה בלבם נהיר ונהרם
ד בתמונות שונות ומראה פניהם נהפך ליסעת אורה למען יוכלו
לקבל ולהכיל את-עולם אל-מנות אשר הבטח להם מאז: ועל-
ה זאת יהיו הבאים אז נאנחים יותר על-אשר עזבו את-תורת ונאניהם
ה הקבירו משמע הקמה ומקבל בינה: וכאשר יראו את-אלה אשר
התרוממו עליהם עתה ואז יתרוממו הם והתשארו עליהם והשתנו
אלה ואלה אלה ליו מלאכים ואלה לחיונות תמהוץ ולתמונות
ו-י ראיה ימסו: בראשונה גביטו ואחר-כך הלכו לענוים: ואלה אשר
נאלו במשפיהם ואשר עתה התורה תקנותם והבינה תחלתם
ח והאמונה הקמתם יראו להם נסים בימיהם: כי יראו את-העולם
שעתה איננו נראה להם וחוץ את-הזמן שעתה הוא נסתר משפיהם:
ט-י ולא עוד וקנים הזמן: ובמרומי העולם שהוא ישבנו ודמו למלאכים
ושוו לכוכבים והשתנו לקל-דמות אשר יחפצו מיסי להוד ומאור
יא לויר-תפארת: והשתרעו לפניהם רחבי גן-עדן ונראה להם גסי
רוממות בחיות אשר מתחת לבשא וכל-צבא המלאכים האחווים
עתה בדברי לבלתי הראות והמסויקים בקקדתי לעמוד תחתם
יב-יג עד-עת בואם: ויתרון יהיה-אז לצדיקים מן-המלאכים: כי הראשונים
יב יקבלו אז את-האחרונים אשר היו מצפים להם והאחרונים את-
יד אלה אשר ישמעו עליהם כי הלכו: כי-ינאלו מעולם צרה זה
טו והסירו מעליהם את-סבל המצוקות: על-מה אפוא אבדו בני אדם
את-חיותם ובמה החליפו האנשים אשר היו בארץ את-נשמותיהם:
טז כי בחרו להם את-הזמן הזה אשר בלי מצוקות לא יוכל עבר
ויברו להם את-הימים אשר מצאותיהם מלאו אגחות ורעות ונכחשו
בעולם אשר לא יזקין לבאי ויביו לזמן התפארת על-יבן לא יגיע:
אל-הקבור אשר אמרתי אליה לפני-כן:
נב ואען ואמר איך ישבחו אלה אשר צרה שמונה להם: ולמה
ג נתאבל-עוד על-אשר מתו או למה נבכה ליורדים שאולה: תהינה

נא ג-י ש ר ש החכמה. הוה בן סירא א' ו' וכ' ἔλλα σοφίας - ואזניהם הכבידו
מ ש מ ע. כלשון הכתוב בזכר' ז' י"א. - ימסו. מתוך תמיהתם לחיונות וראותם אותן
ה הדמיות. -

הקינות שמורות לראשית העניי העתיד ותאספנה הדמעות לבוא
 ר-ה ה' הכליון [אשר והנה] און: גם אל-מול העקר האחר אדבר: והצדיקים
 ו קשת מהשליהם לעשות: רצו ביופירים אשר תוקרו בהם עתה
 ז ואל-תשניחו אל-[שלות] שונאים: הכונו לאשר שמור לכם ושתרו
 נאשומיכם אל-הגמול אשר נאצר לכם:
 נג אחריו דברי את-הדברים האלה נרדמתי שם וארא והנה
 עננה אחת גדולה מאד עולה מן-הים ואתבונן אליה והנה היא
 ב מלאה מים לקנים ושחורים וצבאים רבים למים האלה וקמראה
 ג ברק גדול נראה בראשה: וארא והנה העננה עברה במרוצה
 ד מהירה חיש קל ותכם את-כל-הארץ: ואחר החלה העננה להמטיר
 ה על-הארץ את-המים אשר היו-בה: וארא והנה לא אחר הוא
 ו רבים היו ואחר ראיתי את-המים והגם בהירים אך לא רבים
 ז ואחריהם ראיתי עוד מים שחורים ואחר-אלה עוד מים בהירים
 ח ועוד שחורים ועוד בהירים: וכן הנה שמים עשרה קטמים אכל
 ט השחורים היו רבים בכל-פעם מן-הבהירים: לאחרונה המטירה
 י העננה מים שחורים ובהים מכל-המים אשר היו בראשונה ואש
 יא בלולה בהם ובאשר ירדו המים עשו שמות והרם: וארא אחר-
 יב כן והנה הברק אשר ראיתי בראש העננה אחרה וירידה עד-
 יג לארץ: ואז האיר הברק אור גדול עד-אשר האיר לכל-הארץ
 יד ונרא את-המקומות אשר ירדו שמה המים האחרונים וישחיתום:
 יו ויקח את-כל-הארץ וימשל-בה: ואחר ראיתי והנה שנים עשר
 יז נהרות עולים מן-הים ויסבו את-הברק וינקעו תחת ירו: ואני
 הקיצוטי מקפחד:

נב-ו חן כדי דיבור הוא מפסיק שאלתי אל הגבורה בנוגע למה שמוטל על הזכאים
 לעשות והוא פונה בדבריו אל הזכאים גופם ומורה להם היאך עליהם להתנהג באותו
 זמן. — ואל-תשגיחו אל-[שלות] שונאים כ. כן שיערתי לפי ההמשך. והנוסח הסורי
 (ולמנא גיר חירין אנתון במצטלינותהון דסניכון=ולמה תשגיחו אל גסית שונאים) איני
 יודע לפרנס. —

ט. מראה הענן של מים שחורים ובהירים ופסרו — הודעה לברוך על פטירתו וצווי ללמד את העם
 (נ"ג-נ"ד).

נג א עננה אחת גדולה מאד. כן צ"ל (לפי ג'ו ג'). ולא כמו בסורי: עננה אחת
 היתה עולה מים גדול מאד. —

נד וְאֶת־סֵלֶל אֶל־שָׂדֵי וְאָמַר אֶתָּה יְיָ לְבַדְּךָ יוֹדֵעַ מֵרֹאשׁ יָמוֹת
 עוֹלָם וְאֲשֶׁר יִקְרָה בְּעַתִּים אֶתָּה מֵבִיא בְּדַבְּרֶךָ וּלְעֲמַת מַעֲשֵׂי יוֹשְׁבֵי
 ב אֶרֶץ תִּמְהַר רֹאשֵׁי הַזְּמַנִּים וְקֶזֶז הַעֲתִים אֶתָּה לְבַדְּךָ תִּדְרַע: [אֶתָּה]
 ג הוּא אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ לֹא יִסְלָא מְאוּמָה וְקַל־דְּבָר תַּעֲשֶׂה בְּרָמוֹ: [אֶתָּה]
 הוּא אֲשֶׁר בְּעֲמָקִים כְּמַרְוּמִים בָּאִים לְסִנְיָה וְרֹאשֵׁי עוֹלָמוֹת לְדַבְּרֶךָ
 ד מְשַׁרְתִּים: [אֶתָּה] הוּא הַמְּגַלֶּה לִירְאֵיךָ אֶת־הַמּוֹכֵן לָהֶם לְהִיּוֹת וְזֹאת
 ה תַּנְחִימוֹתֶיךָ: [אֶתָּה] מוֹדִיעַ גְּבוּרֹתֶיךָ לְאֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ וְגֵדֵר תִּסְרֹץ
 לְאֲשֶׁר לֹא יָבִינוּ וְתֹאִיר מִחֲשָׁבִים וְתַגְלֶה צְפוּנוֹת לְאֲשֶׁר אֵין בָּהֶם
 ו דָּסִי לְאֲשֶׁר נִכְנְעוּ לָךְ וּלְתוֹרַתְךָ בְּאִמּוּנָה: אֶתָּה הַרְאִיתָ אֶת־עַבְדְּךָ
 ז אֶת־הַמַּרְאֶה הַזֶּה גַּלְגַּל לִי גַם־אֶת־שִׁשְׁרוֹ: כִּי יִדְעֵתִי כִּי עַל־אֲשֶׁר
 בְּקִשְׁתִּי מִמֶּנּוּ עֲנִיתָנִי וְאֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי גִלִּיתָ לִי וְתוֹדִיעַנִי מִה־הַקּוֹל
 אֲשֶׁר־בוֹ אֲשַׁבְּחָה וּמָה הָאֲבָרִים אֲשֶׁר בָּהֶם אֲעַלֶּה־לָּךְ תוֹדָה וְתִהְלֶה:
 ח וְלוֹ הָיוּ כָּל אֲבָרֵי סִיּוֹת וְשִׁעְרוֹת רֹאשֵׁי קוֹלוֹת לֹא יִכְלַתִּי בְּכָל־
 זֹאת לְשִׁלֵּם תּוֹדוֹת לָךְ וּלְהַלְלֶךָ כִּי־אֲשֶׁר לָךְ יֶאֱתָה וְלֹא אוּכַל לְתַנּוֹת
 ט אֶת־תַּפְאֲרֶתְךָ וּלְהַבִּיעַ אֶת־יִסְעַת הוֹדְךָ: כִּי מִי־אַנִּי בְּבָנֵי הָאָדָם
 וּמִה־עַרְבֵי בְּתוֹךְ הַטּוֹבִים מִמֶּנִּי כִּי שָׁמַעְתִּי אֶת־כָּל־הַנְּקִלְאוֹת הָאֵלֶּה
 י מִסִּי עֲלִיּוֹן וְהַבְּשָׁחוֹת לְאִין־עֲרוֹף מִסִּי יוֹצְרִי: תִּבְרַךְ מִיּוֹלְדוֹת אִמִּי
 יא תִּהְלֶל בְּנָשִׁים הוֹרְתֵי: וְאַנִּי לֹא אֲחַשֶׂה מֵהַלֵּל שְׂדֵי וּבְקוֹל תוֹדָה
 יב אֲסַפְּרָה נִסְלֹאוֹתָיו: כִּי מִי יַעֲשֶׂה כְּאוֹתוֹתֶיךָ אֱלֹהִים וּמִי יִשְׁנֶה עִמָּךְ
 יג מִחֲשַׁבְּתֶךָ בְּחַיִּים: וְאֶתָּה מְנַהֵל בְּעֲצָתְךָ אֶת־כָּל־הַבְּרִיּוֹת אֲשֶׁר בְּרָאָה
 יד וּמִינָה וְכָל־מַעֲשֵׂי אוֹרָה אֶתָּה כּוֹנֵנָת לָךְ וְאַצְרוֹת הַחֲבָמָה תַּחַת
 טו כִּסֵּאָה הַכִּיּוֹנוֹת: וּבְצֹדֵק יֵאָבְדוּ אֲשֶׁר לֹא אָהָבוּ תוֹרַתְךָ וְשִׁבְט
 הַמִּשְׁפָּט מִחֲבָה לְאֲשֶׁר לֹא נִכְנְעוּ תַּחַת יְדֶךָ: וְאִם־נָם חָטָא אָדָם
 בְּתַחֲלָה וַיָּבֵא עַל־כָּל מִן־תּוֹ בָּלֵא עִתּוֹ הֲלֹא אִישׁ אִישׁ מִצְּאֲצָאוֹ
 הֵכִין לְנַפְשׁוֹ אֶת־הַעֲנּוּי הַקָּא [בן] בְּחַרְוֹ לְנַפְשָׁם אִישׁ אִישׁ מִהֶם

נד א בסורי כתוב כאן בראש הפרק: תפלת ברוך. - ימות-עולם. בסורי: רומהי
 דעלמא (=מרומי העולם), וברור שצ"ל יומהי, שפרי בזמן הכתוב מדבר ולא במקום. -
 ג-ח ממך לא יפלא, על דרך הכתוב ברא' י"ח י"ד, ירמ' ל"ב י"ז וכ"ז. - לסגנון של
 הגזמה שבפ"ה הושה תפלת נשמת: אלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון
 גליו... אין אנחנו מספיקים להודות לך... כיוצא בכך יש בשהשיר א' ג': ר'
 אליעזר אומר אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסין ושמים וארץ מגילות וכל בני
 האדם לבלרים אין מספיקין לכתוב תורה שלמדתי (וכבר השתמש בסגנון זה בעל אקדמות
 י"ט-ט"ו מלין). - גזירה ובחירה מתרוצצים יחד, על דרך אבות ג' י"ט: הכל צפוי והרשות נתונה

טו-י אַתְּ-הַקְּבוֹד הַבָּא: וְאַמְנֵם הַמַּאֲמִין יְבֵא עַל-שְׁקָרוֹ: וְעַתָּה הַבּוֹתוּ
 לְכַלְיוֹן רַשְׁעֵי יְמֵינוּ כִּי קָשָׁה תַעֲנֶנּוּ עַל-מֵאָדָמָה לְסָנִים עֲצַת שְׁלִיחַן:
 יח כִּי מַעֲשֵׂיו לֹא הוֹרוּכֶם וְדָעָה וְאַחַר-מְלֹאכֶת בְּרִיאָתוֹ הַנִּסְתָּלָאָה הַעוֹמֶדֶת
 יט לְעַד לֹא הִבִּיאָה חֲקֵמָה בְּלִבָּבְכֶם: אָדָם עוֹלֵל אִפּוֹא רַק לְנַפְשׁוֹ
 כ וְאַנְהֵנוּ קָלְנוּ בְּאָדָם הָיִינוּ אִישׁ לְנַפְשׁוֹ: וְאַתָּה אֲדָנִי בְּאַרְגָּא לִי
 כא אַתְּ-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר גִּלִּיתָ לִי וְאֲשֶׁר אֲשָׁאֵל מִמֶּךָ הוֹדִיעַנִי: כִּי בְּקוֹץ
 הַיָּמִים וְשִׁלְמָה גְמוּלָה לְעוֹשֵׂי רָע בְּרַעְיָתְכֶם וְאַתְּ-הַמַּאֲמִינִים תִּהְיֶהרָר בְּאִמּוֹנְתְּכֶם:
 כב כִּי אַתְּ-אֲשֶׁר-לָךְ אַתָּה תִּגְהַלֵּם וְאַתְּ הַחוּסָאִים תִּמְחָה מִתּוֹךְ שְׁלָךְ:
 נה וַיְהִי כְּכֹלֹתִי לְדַבֵּר אַתְּ-דְּבָרֵי הַתְּסָלָה הַזֹּאת וְאָשֵׁב שָׁם תַּחַת
 ב הָעֵץ לְנוֹחַ בְּצֵל הָעֲנָסִים: וְאַחֵי מִשְׁתוֹמֵם וְתַמָּה וְשׁוֹקֵל בְּמַחְשַׁבְתִּי
 ג אֲשֶׁר בְּזוּלֹו וְהֵם הָלֹא יָדְעוּ כִּי יִתְעַנּוּ עַל חֲטָאָם: וְעוֹד אֲנִי חוֹשֵׁב
 ד עַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְקֹאֵלָה וְהִנֵּה רְמִיאֵל הַמְּלֹאךְ הַמְּקַנֵּה עַל חַיִּינֹוֹתַי
 ה אָמַת נִשְׁלַח אֵלָי וַיֹּאמֶר לִי: בְּרוּךְ מְדוּעַ וְשֶׁעַר לְבָבָה וְלִמְהָרָה
 ו רְעִינִיךָ: וְאַם-בָּבֶה וְעוֹשֶׂה אֹתָךְ הַשְּׂמוּעָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ עַל-הַדִּין
 ו מִהַיְיָהוּהָ כַּאֲשֶׁר תִּרְאֶהוּ עֵינֶיךָ בְּעֵינֶיךָ: וְאַם-בָּבֶה נִדְהַמְתָּ בְּאַשְׁמִיתָךְ אֲשֶׁר
 ז תַּצַּפֶּה לְיוֹם שְׂדֵי מִהַיְיָהוּהָ כַּאֲשֶׁר תִּגִּיעַ לְבוֹאוֹ: וְאַם-בָּבֶה נְבוֹכוּתָהּ
 ח מִקֵּנִי הַדְּבָר אֲשֶׁר הוֹדִיעַךָ עֲנֹוֹת הַחוּסָאִים אַחֵיכִי כַּאֲשֶׁר יִגְלוּ
 הַמַּעֲשִׂים הָהֵם תִּמְחָחוּן: וְאַם-בָּבֶה נִעְצַבְתָּ בְּשִׂמְעָךְ אַתְּ-שָׂרְשַׁת הַפּוֹבוֹת
 וְהִרְעוֹת אֲשֶׁר תִּבְאֵנָה אֲזִי מִהַיְיָהוּהָ כַּאֲשֶׁר תִּרְאֶה אַתְּ אֲשֶׁר יִגְלֶה
 יי בְּיַקְרוֹ אַתְּ-אֵלֶּה וּבְשִׁמְחוֹ אַתְּ-אֵלֶּה:

ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה. והשוה יוספוס (מלחמ' ב' ח' י"ד) על הפרושים: הם אומרים כי הכל תלוי בגזירה (εἰμαρμένῃ) ובאלהים. אבל עשיית הצדקה והפכה היא על הרוב בידי אדם ובסיוע בכל דבר אף מצד הגזירה. - השוה ספרי דב' שכי"ג: בניו של אדם הראשון אתם שנקנס עליו מיתה ועל כל תולדותיו הבאים אחריו עד סוף כל הדורות. - כאן הוא מבחין בחטאו של אדם ב' נקודות: א) אותו החטא גרם לכל בני אדם רק למיתה ולא לסבל החיים. ב) גורלו של כל אדם הוא רק לפי זכותיו או חובותיו. אבל אין מצבו נמשך מחטאו של אדם הראשון. - כי מעשיו לא הורוכם דעה. על דרך תהלי' י"ט א' (ועוד): השמים מספרים כבוד-אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע. - רמיאל (בטורי רמאיל) המלאך נמצא עוד לקמן סי"ג ו' ובחזון עזרא (בסורית) ב' ל"ו. ואילולא דמסתפינא הייתי סבור שעיקרו רזיאל. שהרי גלגות רזים נשתלח. ואילו רמיאל (בחנוך א' ביונית כ' ז', סיבילות ב' רט"ז-רי"ז) ממונה על הזמנת הנשמות לדין (ע' (Schwab, Vocabulaire de l'angéologie, p. 248).

יח
נה ג

נז יען אשר שאלת מאת העליון לגלות לה פשר המראה אשר
 ב ראיית נשלתתי להגיד-לך: והודע הודיעה שדי את-הליכות הזמנים
 אשר עברו והעתידים לעבר בעולמו מראשית בריאתו ועד-אחריתו
 ג כחזון-שוא כחזון-אמת: ואשר ראיית עננה גדולה עולה מן-הים
 והולכת ומכסה את-הארץ הוא ארץ-העולם אשר עשה שדי כאשר
 ד עלה במחשבתו לעשות את-העולם: ויהי כאשר יצא הדבר מלפניו
 והנה קם ויהי ארץ העולם מעט מעט ויתקן לסי רב בינת שולחהו:
 ה ואשר ראיית בתחלה מים שחורים בראש העננה אשר ירדו
 ו קראשונה על הארץ זה החטא אשר חטא אדם הראשון: כי בגלל
 חטאו בא מות בלא עתו ואכל נקרא בשם וצרה נוצרה וחיל
 חולל ועצבון עצב והמשאת החלה ושאל שאלה להתחדש בדם
 והריון-בנים הנה ותאנת-הורים נוצרה ופסל רום אנשים והטוב
 ז-ח נדת: ומה-ישחר או מה-יחשך מאלה: זאת ראשית המים השחורים
 ט אשר ראיית: ומאלה השחורים יצאו עוד שחורים עד-היות חשך
 י-יא הששכים: והוא הנה למחמתה-לו ולמחמתה אף למלאכים: כי ביום
 יב-יג הקראו הנה להם חשש: ומהם ירדו ויתקרבו בנשים: ואשר עשו
 יד כן אפרו באנשים לענותם: ושאר המון המלאכים לאין מספר
 טו נמנעו [מעשות קאלה]: ואשר ירדו על-הארץ אבדו במי המבול
 טז ויבחדו: אלה הם המים הראשונים השחורים:
 מז אחריהם ראיית מים בהירים והם מעינות אברהם ותולדותיו
 ב ובוא בנו וכן-בנו והאנשים אשר במוהם: כי בימים ההם עד-לא

נז
 ב
 ג
 ד
 ה
 ו
 ז-ח
 ט
 י-יא
 יב-יג
 יד
 טו
 טז
 מז
 ב

ארך העולם. במושג הזמן. כלו' אורך ההיסטוריה העולמית ההולכת ונמשכת
 כדי י"ג תקופות עד ימות המשיח. שסימנם הוא הברק המאיר שבראש העננה. - פסוק
 ו' היה מעיקרו חרוזים בלשון נוסל על לשון או בצלצולי מלים. צורתו של הכתוב
 בסורית: מטל גיר דכד אעבר מותא דלא בובנה הוא ואבלא אשתמה ועקתא אתעתדתי
 וכאבא אתברי ועמלא אשתכלל ושובהרא שרי דנתקים ושיל תבעא דתתחדת בדמא ונסבא
 דבניה הוא ורתחא דאבהתנא אתעבד ורבותא דאנשותא אתמככת וטיבותא חמת. -
 והמשאת החלה. בסורית: ושובהרא שרי דנתקים (=וגאות- או משאת-החלה להתקיים).
 ונראה שתפס לשון הכתוב (שופ' כ' מ') והמשאת החלה לעלות מן העיר עמוד עשן
 (והשוה שם ליח משאת העשן. ירמ' ו' א' ועל-בית הכרם שאו משאת). וכאן כוונתו
 לאש של גיהנם, כמו שחברו-שאל-מוכיח עליו. - ושפל רום אנשים. לשון ישע'
 ג' י"ז. -

12
 1

לענין שהאבות ידעו את התורה וקיימו מצותיה ע' ביר הוצ' תיאודור עמ' תמ"ג
 ות"ק-תק"א. -

13

ג נבִּתְּבֹהַּ הַתּוֹרָה הַיְהִיָּה נִדְרַעַת לָהֶם וּמַעֲשֵׂי הַמִּצְוֹת הָיוּ אֶזְנֵי נַעֲשִׂים
 וְאֶזְנֵי נִזְלָדָה הָאֲמוּנָה בְּיוֹם הַדִּין הַבָּא וְנוֹסְדָה הַתְּקִנָּה לְהַתְּמַדֵּשׁ
 הָעוֹלָם וְנִשְׁע הַיְעוֹד לַחַיִּים הַבָּאִים אֶחָד־יָבֵן: אֵלֶּה הֵם הַיָּמִים
 הַבְּהִירִים אֲשֶׁר רָאִיתָ:

נח
 ב וְהַיָּמִים הַשְּׁלִישִׁים הַשְּׁחוֹרִים אֲשֶׁר רָאִיתָ הֵם עָרֵב כְּלִי-הַסָּאִים
 אֲשֶׁר הָטְאוּ הָעַמִּים אֶחָד־יָבֵן אֶחָד־יָבֵן מֵוַת הַצְּדִיקִים הָהֵם וְרָשַׁעַת
 ב אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ בַעֲבוּדָה אֲשֶׁר עָבְדוּ בְּבִנְיָהֶם: וְגַם־
 הֵם אֶחָד־יָבֵן עָרֵי אֲבָדָם:

נט
 ב וְהַיָּמִים הַרְּבִיעִים הַבְּהִירִים אֲשֶׁר רָאִיתָ הֵם בּוֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 ג וּמִרְיָם וַיְהוֹשֻׁעַ בִּיְנֵינֵן וְכָל־בְּנֵי-הַדּוֹמִים לָהֶם: כִּי בַיָּמִים הָהֵם
 הָאֵיר הַמְּאֹד שֶׁבְּתוֹרַת עוֹלָם לְכֹל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַחֲשֶׁךְ לַמְּאִמִּינִים
 ג הַדּוֹרֵעַ הַבְּטַחַת שְׂכָרָם וְלִכְוֹסָרִים עֲנוּי־הָאֵשׁ הַשְּׂמֹר לָהֶם: וְגַם
 הַשְּׂמִימִים קָמוּ בַיָּמִים הָהֵם מִמְּקוֹמָם וְאֲשֶׁר הָיוּ מִתַּחַת לְכֶסֶף שְׂרֵי

ד הַיְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר לָקַח אֶת־מֹשֶׁה אֵלָיו: וַיִּרְאֶהוּ תוֹכַחַת רַבּוֹת בְּדַבְּרֵי
 הַתּוֹרָה וְקוֹץ הַיָּמִים כְּאֲשֶׁר הִרְאִיתָ אֵתָהּ וְגַם־תְּבִנִית צִיּוֹן וּמַדּוּתֶיהָ
 ה אֲשֶׁר נַעֲשְׂתָה בְּתִבְנִית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּיָמֵינוּ: וְאֶזְנֵי הַרְּאֶהוּ גַם־

ו מַדּוּת הָאֵשׁ וְעַמְקֵי תְהֵם וְכֶבֶד הַרוּחֹת וּמִסְפַּר נַפְשֵׁי הַמְּסַר: וְאַרְבֵּי־
 ז אֲפִים וְרִב־אֲרָב הַרוּחַ וַיִּשֶׁר הַמְּשַׁסֵּם: וְשִׁרְשׁ הַחֲקֵמָה וְרֵב הַתְּבוּנָה
 ח וּמִעֵן הַדַּעַת: וְרוּם שֶׁחֵק וְגִדֵּל וְזַעֲרֵן וְקוֹץ הָעוֹלָמוֹת וְתַחֲלַת יוֹם

ט-י הַדִּין: וּמִסְפַּר הַקְּרִבָּנוֹת וְאֵת הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר לֹא־בָאוּ עֲדָנָה: וְסִיר
 יא שְׂאוֹל וּמְקוֹם הַגְּמוּל וּמַעֲמַד הָאֲמוּנָה וּמִסְנַת הַתְּקִנָּה: וּמְאֹד הָעֲנוּי
 הַבָּא וְרֵב הַמְּלָאכִים לְאֵין מִסְפָּר וְצִבְאוֹת הַשְּׁלֵהֶבֶת וְזֶהר הַבְּרָקִים וְקוֹל
 הַדְּרָעִים וּמִשְׁמְרוֹת שְׂרֵי הַמְּלָאכִים וְאֲצִרוֹת הָאוֹרָה וְסִלְיוֹת הַזְּמַנִּים

יב וּמִחֲקֵרֵי הַתּוֹרָה: אֵלֶּה הֵם הַיָּמִים הַרְּבִיעִים הַבְּהִירִים אֲשֶׁר רָאִיתָ:
 ס וְהַיָּמִים הַחֲמִישִׁים הַשְּׁחוֹרִים אֲשֶׁר רָאִיתָ מִמְּסִירֵים הֵם הַמַּעֲשִׂים

נח א ורשעת ארץ מצרים. שמות א' ד'.

נט ד תוכחות רבות בדברי התורה. בסורי: ומצוות התורה. ואין כאן ענין למצוות. אלא כוונתו שהקביה הראה לו למשה פרשת התוכחה שבתורה בקשר עם קץ הימים של גאולת ישראל. כמו שהוא מגלה כאן אף לברוך. - תבנית ציון ומדותיה. רמו לכתוב בשמות כ"ה מ'. - לענין מה שהראה ה' למשה ע' תנחומא הוצ' בובר נשא י"ט (והמקורות שם בהערה). -

ס א על דרכי האמרי ע' תוספתא שבת (הוצ' צוקירמנדל) פרקים ו'-ז'.

אשר היו האמורים עושים ולמשי כשפיהם אשר היו עושים ורעות
 ב רזיהם ותערבת סמאתם : אך גם ישראל הטמאו אז בתטאים בימי
 השופטים אה-כי רואים היו אותות רבים אשר עשה יוצרם :

סא והמים הששים הבהירים אשר ראית הם ימי דוד ושלמה :
 ב ובזמן שהוא היה בנגן ציון ונקבת בית-המקדש ושפר-דם לרב הם
 העמים אשר טמאו אז וקרבות רבים הקרבו אז בתקנת בית

ג-ד המקדש : ושלום ושקט היו בעת ההיא : והקמה היתה גשמעת
 ה בקהל בקנסיות לרב ותבונה נדלה : ומעדי קדש נחגו בקרבה
 ו וברב שמחה : ומשפט המושלים נגלה אז בלי מרמה וצדקת מצות

ו שרי געשקה באמת : והארץ היתה וארץ סמדה בימים ההם ויתהי
 לתהלה בקל-הארצות וען אשר יושביה לא טמאו וציון העיר
 ח היתה אז נברת קל-הארצות והמקומות : אלה הם המים הבהירים
 אשר ראית :

סב והמים השביעים השחורים אשר ראית הם סלף מומת נרבעם
 ב אשר יען לעשות שני עגלי הזהב : וכל-מעשי הרשעה אשר
 ג הרשיעו המלכים אשר היו אחריו : ותרם איזבל וראת הפסילים
 ד אשר עבדו ישראל בימים ההם : ומניעת המטר והרעב אשר היו

ה בארץ עד-אשר אכלו גשים פרי בטן : וימי הנזות אשר באה
 ו עלתשעת השבטים וחצי בגלל אשר הרבו לחטוא : ונבא שלמנאסר
 ז מלך אשור ונגלם : ועוד יש להגיד הרבה על-העמים כמה היו

ח מעולים ומרשיעים לעשות בקל-עת וצדק לא עשו מעולם : אלה
 הם המים השביעים השחורים אשר ראית :

סג והמים השמינים הבהירים אשר ראית הוא ישר חוקנהו מלך
 ב יהודה וצדקתו וברכה אשר באה עליו : ובאשר התרגז סנטריב
 ג עדי אבדו ונגזו הנה לו למוקש ער-תמו הוא ועמים רבים אשר

ד היו אתו : ובשמע חוקנהו את-הברברים האלה כי מלך אשור חושב
 לבא ולתפשו ולאבד את-עמו את-שני השבטים ונצי השבט הנשארים

סא ימי דוד ושלמה. בסורי: הימים אשר נולדו דוד ושלמה.

סב-ד לפי השוה מליב ו' כ"ח-כ"ט. - שלמנאסר. ע' שמיזו ג' ור. -

סג ויתחזק חזקיה במצויו. כלשון בן-סירא מ"ח י"ז. - כאן שרי הצבא בלבד

(והשוה סנהד' צ"ה ב' אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן) היו קפיה אלף. ולפי מליב
 י"ט ליה וישע' ל"ז ל"ז הוא מנינם של כל אנשי אשור שהומתו בידי המלאך. ובדה"ב ל"ב כ"א

וכי הוא מבקש להמריב גם את ציון ויתחזק חזקתו במשפיו וישען
 על צדקתו ונדבר אל שדי ויאמר: ראה הנה סגתריב מתבונן
 להאבידנו ולהתנאות ולהתפאר כי אבד את ציון: וישמע שדי
 אל חזקתו כי חכם הנה ויסן אל תסלתו כי צדיק הנה: ואז אנה
 שדי את דמיאל המלאך המדבר אליה: ואצא ואאבד את ההמון
 שהוא אשר מספר שריהם לבדו הנה מאה ושמונים ותמשה אלה
 ולאיש איש מהם הנה וגדודו כמספר הנה: ואהי שורף ביום ההוא
 את פגריהם מפנימה ומשאיר קליהם ונשקם מחוץ למען יראו יומר
 פלאי שדי ולמען יספר שמו בקל הארץ: וציון נושעה וירושלם
 נגאלה וגם ישראל נחלץ מלחם: וישמחו כל אשר היו בארץ הפחדש
 ויהלל שם שדי באומר: אלה הם המים הבהירים אשר ראית:
 והמים התשיעים השחורים אשר ראית הם כל הרשעה אשר
 היתה בימי מנשה בן חזקיהו: כי הרבה להרשיע ויחרג את
 הצדיקים ונסלף את המשפט ודם גקי שסוף ונשים בעולות טמא
 בחוקה ויחרם את המזבחות וישבת את קרקנותיהם ואת הכלבים
 הוציא לכל יושבתו במקדש: ויעש אצלם ולו חמשה סנים ארבעה
 מהם פונים לארבע הרוחות והדמות החמישית בראש הצלם
 כמקניא מיל שדי: ואז יצא הקוצף מלפני שדי לקתש את ציון
 כאשר הנה בימיהם: וגם על שני השבטים וחצי נחרץ משפט
 לקתש בגולה גם הם כאשר ראית עתה: ותגדל רשעת מנשה
 ויחרק קבור עליון מבית המקדש: על זה נודע מנשה בימים
 ההם בשם רשע ובאחריתו הנה משפנו באש: אך באחרונה נשמעה

ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
סד
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח

הוא אומר וישלח ה' מלאך ויכתד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור. - כלל
 אף לאנשי הצבא עם שריהם. - את פגריהם מפנימה. השוה סנהד' צ"ד א': רבי
 אלעזר אמר, תחת כבודו [ישע' י' ט"ז] - ממש כשריפת בני אהרן. מה להלן שריפת
 נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. -
 לפיג השוה דה"ב ליג ז' וישם את הפסל הסמל אשר עשה בבית האלהים. שנמסר
 בפש': ושמה לצלמא דארבע אפין דעבד בביתא דמריא. וע' סנהד' ק"ג ב' (ובאריכות
 דב"ר ב' י"ג): א"ר יוחנן. בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ד' פרצופים
 כדי שתראה שכינה ותכעס. - כמקנה. השוה יחו' ה' ג' סמל הקנאה המקנה. - וירחק
 כבוד עליון. השוה ילקוט המכירי לתחלים קט"ו (ס"י כ"ב): כיון שהעמיד מנשה את
 הצלם בהיכל נסתלקה השכינה... לשמים. סנהד' שם: מנשה קדר את האזכרות והרס את
 חמזבח. - על תשובת מנשה וסליחת ה' לו ע' דה"ב ליג י"ב-י"ט. ופסיקתא דרי"כ (הוצ'
 בובר, דף קס"ב): א"ר לוי בר חייטא. עשה לו [מלך אשור למנשה] כמין מולי של נחשת

ח
סד
א-ט

תסלתו לפני עליון כאשר הוטל אל-תוף סום הנחשת וימם סום
 הנחשת ויהי לו לנם לשעה : ולא מי חיים שלמים כי לא הנה
 ראוי ומעטה נדע סוף-סוף בנד-מי יהנה מענה : כי אשר וכל
 להיטיב ויכל גם-לענות :

וככה הרשיע מנשה בקשבו כי שדי לא ישלם-לו גמול המעשים סה

האלה על-שניו : אלה הם המום השחורים התשיעים אשר ראית : ב

והמיום העשירים הבהירים אשר ראית הם טהר תולדות סו

יאשיהו מלך יהודה אשר הוא לבדו הנה בימים ההם עובד שדי

בקל-לקבו ובקל-נפשו : והוא טהר את-הארץ מן-האלילים ויקדש ב

את-קל-הפלים אשר נטמאו וישב את-הקרקנות למזבח וירם קרן

לקדושים וירומם את-הצדיקים ויכבד בתבונתו את-קל-הסכמים

וישב את-הפכנים לכהנתם ואת-המכשפים ואת-הקוסמים ואת-ג

האבות בער מן-הארץ : והמעט כי הני את-הרשעים אשר היו

בחיים פי-נם את-עצמות המתים הוציא מקבריהם וישרפם באש :

ואת-המוטרים ואת-השבתות הקים בקדשתם ואת-הטמאים שרף ד

באש ואת-נביאי השקר המתעים את-העם גם-אותם שרף באש

ואת-בני העם אשר היו שומעים להם בעודם חיים השליף אל-ה

נחל קדרון ויקם עליהם גל-אבנים : ויקנא קנאת שדי בקל-נפשו

וניחזק הוא לבדו בתורה בימים ההם עד-אשר לא השאיר ערל

או מרשיע בקל-הארץ כל ימי חייו : ועל-כן יקבל שכר-עולם ו

וימקד יהנה לשדי בקץ הימים יותר מרבים : כי למענו ולמען ז

הדומים לו נבראו והוקנו הנקבדות אשר הגד-לף עליהן : אלה ח

הם המום הבהירים אשר ראית :

(הכוונה לסוס הנחשת שלכאן. וע' תרגום לדה"ב ליג י"א) ועשה אותו נקבים נקבים. ונתנו לתוכו והתחיל מסיק תחתיו. וכיון שראה צרתו צרה לא הניח ע"ז שלא הזכירה. צלמא פלן אתא שיוביה. מכיון שלא הועילו לו כלום אמר זכור אני שהיה אבא מקריא אותי את הפסוק הזה בצר לך... ושבת עד ה' אלהיך [דב' ד' ל' ולי"א]. הרי אני קורא אותו... והיו מלאכי השרת סותמין את החלונות של רקיע שלא תעלה תפלחו של מנשה לפני הקביה... מה עשה לו הקביה. חתר לו כמין חתירה תחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו (וע' הסי' החיצוני תפלת מנשה). -

ואת-המועדים ואת-השבתות הקים בקדושתם. לשון זה אינו ענין לכאן. ומקומו בפסוק ב' אחר הלשון וישב את-הכהנים לכהנתם. - אשר הגד-לך עליהן. לעיל י"ד י"ח. -

סו ד
 ז

סז והמים השחורים העשתי-עשר אשר ראית הם הצרה אשר
 ב באה עתה על-ציון: התחשב כי המלאכים אשר לפני שדי לא
 יתעצבו על-אשר נמסרה ציון (בגד-אזוב) והעמים מתפארים בלבותם
 ומתאספים לפני ססיליהם ואומרים גדושה אשר ימים רבים היתה
 ג דשה ואשר היתה כבשת נכבשה: התחשב כי באלה ישמח
 ד-ה העליון או כי יהלל שמו: אך מה-יהנה למשפט צדקו: אמרר
 כן תתקף צרה ומצוקה גם את-הנסוצים בגוים ויושבים בקל-
 ו מקום לתרפות: כי בקל-היות ציון עזובה וירושלם שממה כן
 יגדל קבוד האלילים בקערי הגוים ויששן קמרת הסמים אשר לצדקת
 ז התורה דערך בציון ובקל-מקום בציון עשן הרשעה עולה: וקם
 מלך בקל אשר החריב עתה את-ציון והתנשא על-הגוים) ולבו
 ח-ט יהנה רמות נגד עליון: אך גם-הוא יפל באחרונה: אלה הם
 המים השחורים:
 סח והמים השנים-עשר הבהירים אשר ראית זה הדרך: הגה
 ב ימים באים אחרי-כן ועמך יפל במצוקת סכנה וקלם יחד יהיו
 ג אפונים לכליון: אד-הם יגאלו ואזיביהם יגלו לפניהם: והיתה להם
 ד אז שמחה רבה: וכעת בהיא בעוד מעט מזער תשוב תבנה ציון
 וישבו ותקנו קרבנותיה והכהנים ושובו לשרת והעמים ושובו וכו
 ה-ו לשארה: אך לא במקסר-רב בקדם: ואסרי הדיקים האלה תהנה
 ז מסלת עמים רבים: אלה הם המים הבהירים אשר ראית:
 סט והמים האחרונים אשר ראית אשר היו שחורים מכל אשר
 היו לפניהם אשר היו אחרי מספר השנים-עשר שהיו מאססים יחד
 ב לקל-העולם הם: כי עליון חלקם מקראשונה וען כי הוא לבדו
 ג יודע את-אשר עתיד להיות: כי רעות הרשעים העתידות להיות
 ד לשניו ראה הוא מראש והן שש למיניהן: וצדקות הצדיקים

סז ב ומתאספים... ואומרים. בסורי: וכנשא... ואמרין (=והקהלות... ואומרים). והיו
 של ואומרים מוכיחה על הפעל (ולא על השם). - על-הגוי(ם). בסורי: על-הגוי
 (ביחיד). והשוה יחז' כ"ט ט"ו ולא-תתנשא עוד על-הגויים. -

סח-כ"ג רמז למה שמסופר במגילת אסתר. - בפיו ירמז למקדש שני שלא יהיה מפואר
 כראשון. -

סט-א-ב האחרונים. בסורי בטעות: האחרים. - חלקם מבראשונה. הפריד את המים
 הללו משנים העשר שקדמו להם. -

השתירות להעשות לקניו ראה מראש והן שש למיניהן מלבד
 אשר יעשה-הוא באחרית העולם: ועל-כן לא היו מום שחורים
 עם-שחורים ולא מום בהירים עם-בהירים כי זה הפוף:

שמע אפוא פשר המים השחורים האחרונים האלה השתידים
 לבוא אחרי השחורים וזה הדבר: הנה ימים באים והנה באשר
 יבשל זמן העולם וקא הקציר לתבואת הרעים והטובים והביא
 שדי על-הארץ ויושביה ועל-מושליה רום עושים ותמהון לכב:

ושנאו איש את-אחיו ואיש ברעהו יתגר מלחמה וימשלו נקלים
 בנקבדים והתנשאו קטנים על-גדולים: וימסרו רבים בידי מעשים
 ואשר לא נחשבו למאומה יעלו למשל באדרי-עם ולעניים והנה

יתרון מן-העשירים ורשעים יתעלו על-גבורים: והחרישו הסקמים
 והקסילים ודברו ולא תקום אז מסשבת בני אדם ואף-לא עצת
 האדירים ולא תבא תקנת המקוים: והנה כי יבאו הדברים האמורים

והיתה מבוכה בקל-בני האדם מהם ופלו בקרב ומהם יאבדו
 במצוקה ומהם יבשלו בידי אנשים משלהם: ואז יגלה העליון לעמים
 אשר יעדם מקדם וקאו ועשו קרב עם-המנהיגים הנשארים אז:

והנה כל-הנמלט מן-הקרב ימות ברעש והנמלט מן-הרעש ישרף
 באש והנמלט מן-האש יסוף ברעב: והנה כל-הנמלט והנצל מכל-

הדברים האמורים אם-מנצחים ואם-מנצחים ימסרו בידי משים
 עבדי: כי כל-ארץ תאכל את-יושביה:

וארץ הקדש תרחם על-אשר-לה והגדה בימים ההם על בנייה:
 ג-הוא המראה אשר ראית ונה פשרו: ואבוא להגיד-לך את-הדברים
 האלה בירושלמה תסלתה לקני העליון:

ועתה שמע גם-על-והברק המאיר השתיד להיות באחרונה
 ג אחרי המים השחורים האלה וזה הדבר: אחרי בוא האותות
 שזאמרו-לך למעלה והעמים יבוכו יבא זמן משיחי וקרא לקל-

ע ו יכשלו. בסורי: נתעוכו. - אנשים משלהם. על דרך הכתוב במיכה ז' ו' כי-
 בן מנבל אב בת קמה באמה וגו'. - לעמים אשר יעדם מקדם. אולי כוונתו לחיל
 ח-י גוג ומגוג. - יסוף. בסורי: נוסף (לשון הוספה). וכבר תקן Ceriani: נוסף. - גראה שפסוק
 " מקומו אחר פ"ח. -

עב א [הברק המאיר]. נראית הגהה זו של Ch מתוך ניג ח'-י"א. במקום המים
 המאירים (=מ"א נהירא) שבסורי כאן ואף ע"ד ד'.

ג העמים ומהם יחנה ומהם יברג: ואלה הדברים אשר יבאו מאתו
 ד על-העמים השתירים להשאר בחיים: כל-עם אשר לא ירע את-
 ה ישראל ולא רבא את-גרע יעקב חיה יחנה: וזה יען כי מקל-
 ו העמים יהיו המה עובדים את-עמה: וכל-אשר משלו דבם או אשר
 ז ידעוכם המה לתרב ימסרו:

עג והנה כאשר יבניע את כל-אשר בארץ וישב בשלום על-בסא
 ב מלכותו לעולם אז-תגלה שמחה ותרואה מנוחה: ואז-יגד מרפא
 בשל ומסלה תרסק וצרה ומצוקה ואנחה יעברו מתוך בני האדם
 ג וחדה תתהלך בעולם: ולא עוד ימות ואיש] בלא שתו וכל-שנע
 ד שתאם לא יקרה-עוד: ומשפטים ותרפות ומריבות ורדיפות ודם
 ח ותאות וקנאה ושנאה וכל-הרומים לאלה ילכו בקלמה ויחלמו: עי
 אלה הם אשר מלאו את-העולם רעות ובגללם היו חיי בני-האדם
 ו רבי מהומה: וקאו חיתו-יער לשרת את-האדם וסתנים ואסעונים
 ז יצאו מחוריהם לעבר ילד: ולנשים לא יהיו עוד חבלי לדה ולא
 מעצבנה בהוציאן פרי-קטן:

עד והנה בימים ההם לא ייגעו הקוצרים ולא ייעפו הבונים כי
 המלאכות תשלמנה מאליהן חיש-קל ביד עושיהן בקנוחה רבה:
 ב כי העת ההיא קץ לדברי-סלוף וראשית לאשר אין סליפות לו:
 ג על-כן יהיו בה הדברים האמורים למעלה ועל-כן ירחקו מן-הרעים
 ד ויהיו קרובים לאשר אינם מתים: והדבר והקרב המאיר] אשר בא
 דאחרונה אברי המום השחורים האחרונים:

עה ואען ואמר יי מי ידמה טובה והוא לא ישג: או-מי יחקר
 ב את-דרכיה ואין להם סוף: או-מי ישגי בניתה: או-מי יוכל לתנות
 ג מחשבות מדעה: או-מי מן-הילודים יגנה לבא עד-אלה לבד
 ו מאשר תרמם ותחנם: יען כי אמרתם לא תרחם על-בני-אדם
 ז גם-החוסים בימינה לא יגיעו לזה לבד מאשר יוכלו להיות נקראים
 במספר שמותם: ואנחנו החיים היום אם-גרע למה באנו ונעבד

עג ג-ו ב ס.ל. לפי השערתו של Violet עיקרו: בטל (בכ"ף). - לפיו השווה ישע' י"א ו'-ס'.
 עד ד [הברק המאיר]. ע' ע"ב א'. -
 עה א ? ופ"ה. כך (בבנין פיעל) לפי הגהתו של פרלס. ובסוריי: נחדמא... בסובתך (=ינפ"ה...
 ו-ז (לסובך). - החוסים בימינה. על דרך תחלי ט' י"ז תהי ירך על-איש ימינה. - נשוב
 ונשאל. בזמן של תחית המתים. -

את המעלה אותנו ממצרים אל-הארץ הזאת עוד נשוב נזכר את-
 ה אשר עבר ונשמח על-אשר הנה: ואם-לא גרע למה באנו ולא
 נביר ראשות המעלה אותנו ממצרים אז-נשוב ונשאל לאשר הנה
 עתה ונתעצב עד-לכאב על-אשר קרה:

עו ויצן ויאמר אלי אחריו אשר הודע לה פשר חזון המראה

הנה כאשר התפללת הלא תשמע דבר עליון למען תרע את-

ב אשר יקרה אחר הדברים האלה: כי עלה מעלה מעל הארמה

ג הזאת אך לא למות בני אם למשמרת ולקצץ בנימים: עלה אפוא

אל-ראש החר הזה ועברו לסניף כל-המקומות אשר בארץ הזאת

ודמות סבל וראשי הקרים ועמקי בניאיות ומעמקי הים ומספר

ד הנקרות למען תראה את-אשר עזוב ואנה אתה הולך: מקץ

ה ארבעים יום יהיה הדבר הזה: ועתה לכה והורית בנימים האלה

את-העם ככל אשר תוכל למען ירעו כי לא ימותו בזמן האחרון

אבל ירעו ירעו כי יהיו בנימים האחרונים:

עו ואלך אני ברוך משם ואבא אל-העם ואקבצם מגדול ועד-

ב קטן ואמר אליהם: שמעו-נא בית ישראל ראו כמה נשאתם

ג משנים עשר שבטי ישראל: הלא לכם ולאבותיכם נתן יי את-

ד התורה מכל-העמים: ויצן כי עברו אחיכם את-מצות עליון הביא

עליכם ועליהם את-הרעה ולא חמל על-הקראשונים ונסאת-

ה האחרונים נתן לשבי ולא השאיר להם שריד: ועתה אתם הנכם

ו אתי פה: אם-תנישרו ארחותיכם לא תצאו את-אתם כאשר יצאו

ז אחיכם כי אם-תמה יבאו אליכם: כי רחום הוא אשר עוקרים

אותו וחנון אשר אתם בוטחים-בו ונאמן-הוא להיטיב ולא להרע:

ח-ט הלא ראיתם אשר מצא את-ציון: ואולי תחשבו כי המקום חטא

עו ב לפי האגדה היה ברוך בן נריה (=עבד מלך הכושי, ע' ספרי במדבר צ"ט) מן

התשעה שנכנסו בחייהם לגן עדן (ע' דרך ארץ זוטא סוף פרק א', ועקסאן דמר יעקב.

ירושלים תרמ"ה, 12, ועוד). - פסוק ג' מזכיר דברים ליד א'-ג'.

י. ברוך מוכיח את העם ולבקשתם כתב כי אגרות אל תשעת השבטים וחצי שבאשור ואל שני השבטים וחצי השבט שבבבל (ע"ז).

א מגדול ועד-קטן. לשון אחרונים הוא (אסתר א' ה' וכו', דה"ב ליד ל'). וראשונים

היו אומרים להפך: מקטן ועד-גדול (ברא' י"ט י"א, שי"א ה' ט', ירמ' ו' י"ג, ועוד). -

ד הראשונים. חוזר אל עליכם. כלו' אל ב' השבטים וחצי השבט, וגם את האחרונים חוזר

אל ועליהם. כלו' אל ט' השבטים וחצי. - ולא השאיר להם שריד. הרי הוא כופר

י ועל-כן נחרב או כי הארץ נסקלה ועל-כן נקשה: הלא תדעו
 יא כי בגללכם אתם אשר חטאתם נחרב אשר לא חטא ובגלל אשר
 יב עולו נתן ביד אויב אשר לא נסקל: ונשן כל-העם ויאמרו אלי
 יג בקל פחנו נביר השובות אשר עשה עמנו שדי ואשר לא נדע
 יד אנחנו הוא ברחמינו נדע: ואתה זאת תעשה-לנו לעמה וכתבת
 יו גם-אל-אחינו בקלה אנרת תורה ומגלת תקנה למען תחזק גם-
 יז אותם לפני לכתה מאתנו: כי אבדו רועי ישראל וקבו המנורות
 יח אשר היו מאירות והמענינות אשר היונו שותים מהם קלאו את-
 יט זרמתי: ואנחנו בחשך נשארנו ובמעבה היער ובצנת המדבר:
 כ ואען ואמר אליהם רועים ומנורות ומענינות מן-התורה מוצאם ואם-
 כא אנחנו הולכים הלא התורה עומדת לעד: ואם-תתבוננו בתורה
 כב ותהיו נזהרים בחקמה לא תבלה המנורה והרועה לא יעדר והמען
 כג לא יחרב: ובקל-זאת אכתב גם-אל-אחיכם אשר בקבל באשר
 כד אמרתם אלי ושלחתי בידי בני אדם וגם-אל-תשעת השבטים ונחצי
 כה אכתב ושלחתי ביד עוף: ויהי בעשרים ואחד לחדש השמיני
 כו באתי אני ברוך ואשב תחת האלון בצל הענפים ואיש לא היה
 כז עמדי בלתי אני לבדי: ואכתב את-שמי האגרות האלה האחת
 כח שלחתי ביד אשר אל-תשעת השבטים ונחצי והאחרת שלחתי אל-
 כט אשר בקבל בידי שלשה אנשים: ואקרא לנשר ואדבר אליו
 לו בדברים האלה: אותה עשה עליון אשר תהיה נבזה מקל-עוף:
 לו ועתה לך ואל-תעמד בקל-מקום ואל-תבא אל-כל-קון ואל-תעמד
 לו על-כל-עץ עדי-עקרה את-רחב המים הרבים אשר בגנה שרת
 לו ובאת אל-העם היושב שם והשלכת להם את-האגרת הזאת:
 לו וזכרת כי בזמן המבול קבל-נח מאת היונה שרי-נות באשר שלחה
 לו מן-המבוא: וגם-עורבים שרתו את-אלהיו בהביאם לו אכל באשר
 לו צווי: גם שלמה בימי מלכותו היה מצוה על-עוף ללכת לקל-

יד בישראלותם של השומרונים. - ואנחנו... כתוב זה מתיחס אל שלפניו כך: אנחנו בחשך
 נשארנו כי כבו המנורות, ובעבי היער אנו תועים כי אבדו הרועים, ובצית המדבר כי
 יז כלו המענינות. - אל אחיכם אשר בבבל, אגרת זו לא הגיעה אלינו, ואולי כוונתו
 כז שישלח להם את כל הספר חזון ברוך. - ע' ברא' ח' י"א. - פרי-זית, במקום עלה
 כה זית, Violet משער כי κάμπος (=טרף, ברא' שם) בתיבה καρπόν נחתלה כאן. - על שלמה
 שהיה משמש בעופות ע' קהליר ב' כ"ז: נשר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו

המקום אשר חספן לשלח או לבקש דבר והעוף הנה שומע לו
 כו לקל אשר צוהו: ועתה אל-נא יחר לך ואל-תסנה אל-ימין או
 אל-שמאל כי אם-תעוף והלכת בדרך ישרה למען תשמר את-
 מצות שדי כְּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ:

עח ואלה דברי האגרת אשר שלח ברוך בן-נריה אל-תשעת
 השבטים ונחצי אשר בעבר הנקרה ובה הנה כתוב בדברים האלה:

ב-ג כה אמר ברוך בן-נריה לאחים אשר בגולה רחמים ושלום: אחי
 זכור אני אהבת הבורא אותנו אשר אהבנו מקדם ומעולם לא

ד שנקאנו אף יסר וסרנו: ובאמת ידעת כי שנים עשר השבטים
 ה קשורים בקשר אחד כי ילדי אב אחד אנחנו: ובעבור זה דאגתי

מאד לעזוב לכם דברי האגרת הזאת בסתר אמות למען יהיו לכם
 תנחומים על-הרעות אשר באו עליכם ולמען תתאבלו גם-על-

הרעה אשר מצאה את-אחיהם והצדקתם את-משפט (האלהים)
 אשר גזר עליכם לצאת בגולה כי מעט הוא אשר סבלתם לעמת

ו ולבעבור עשיתם לבעבור תהיו בימים האחרונים שנים לאבותיכם:
 ובעבור תחשבו כי לטובתכם תסבלו עתה לבל תשפטו ותענו

ז באחרית הימים והיתה לכם תקנת-עולם אם-אך-תסירו מלבבכם
 את-מעטועי ההבל אשר בגללם וצאתם מפה: את-הדברים האלה

תעשו והוא יזכר אתכם תמיד הוא אשר דבר עלינו אל-הטובים
 ממהו כי לעולם לא ישכחנו ולא יעזבונו כי אם-ישוב וקבע נפוצותינו
 ברחמי הרבים:

עט ועתה אחי ידע תדעו קדם כל את-אשר הגיע אל-ציון כי
 ב עלה עלינו נבוכדראצר מלך בבל: כי חטאנו לעושינו ולא שמרנו

ג את המצות אשר צונו ונש-הוא לא יסרנו ככל הראוי לנו: כי אשר
 מצא אתכם נגזר גם-עלינו ותקרינה גם-אותנו כאלה:

והולך לתדמור במדבר ובא בו ביום אחד (ועוד אגדות על הדוכיפת וכדומה שהאריך
 בהן גרינבוים בספריו Neue Beiträge zur sem. Sagenkunde pp. 227 ff., Gesammelte Auf-
 sätze z. Sprach- u. Sagenkunde pp. 33 ff). —

יא. אגרת ברוך ששלח עיי נשר אל תשעת השבטים ונחצי השבט (ע"ח-פ"ו).

עח ה והצדקתם את-משפט [האלהים]. השויה תהלי נ"א ו' למען תצדק בדברך תזכה
 ז בשפטך. — בימים האחרונים. כשיבוא זמן גאולתכם. — אל-הטובים ממנו. אל
 אבותינו. —

ועתה אחי אודיעכם כי כאשר סבו האויבים את-העיר ושלחו
 מלאכי עליון וימריבו את-מצודות החומה בצורה ויחרסו את-
 פנות הכרנל הסגורות אשר לא יכלו לעקרו: אך כלים מקלי הנקדש
 התביאו שן ומללום האויבים: ואמרי עשותם זאת מקרו לאויב את-
 החומה הנרוסה ואת-הבית הבזוז ואת-ההיכל השרוף ואת-העם
 המנצח וכל-זה נמסר לכל ותשאר האויב לאמר אנחנו בלחנו
 החרבנו במלחמה גם-בית העליון: גם-את-אחיקם אקרו ויוליכום
 בקלה וישיבום שם: ונשאר פה אנחנו מעשים מאד: זאת היא
 הצרה שכתבתי לכם עליה: כי ידעתי לאמנה כי ישיבת ציון
 בהיותכם יודעים שהיא מצליחה היתה לכם תנחומים יומר מן-הצרה
 אשר היתם מצרים ברחקכם ממנה:

ס
 ב
 ג
 ד
 ה-ו
 ז

ועל התנחומים שמעו דברי: אנכי הייתי מתאבל על-ציון
 ומבקש רחמים מאת עליון ואמר: עד-מתי יהיו אלה לנו ותבאנה
 עלינו בקלעת רעות כאלה: ונעש שדי ברב רחמי ועליון ברב
 חסדיו ויגללי דבר לנחמי ויראני מראה לבל-אתעצב עוד ויודיעני
 סוד הזמנים ובוא העתים הראני:

סא
 ב
 ג
 ד

ובעבור-זה כתבתי לכם אחי למען תנחמו על-לב אסונכם:
 וידעתם כי נקם ינקם בעדנו עושנו בקל-אויבנו על-כל-אשר עשו
 לנו וגם-כי קרוב מאד הקץ אשר יביא עליון וקרובים רחמי לבוא
 ולא רחוק קץ משפטו: כי רואים אנחנו רב-טוב הגוים המרשעים
 לעשות ובקל-זאת להקל ידמו: ונחנה רב כחם והמה מעלים אכל
 כמותם כמטה יהיו: ורואים אנחנו עצם ידם והם ממרים עם-שדי
 שעה שעה אך ברק יחשבו: ומתבוננים אנחנו בתפארת גדלתם
 והמה את-מצות עליון אינם שומרים אך בהנדרף עשן יגרפו: וחושבים
 אנחנו על-הוד יסגם והם כממאנתם יהיו אך בעשב נובל ייבשו:
 וחושבים אנחנו על חזק קשנם בבלי זכרם אמריתם אך כגל עובר
 יתפוצצו: ואנחנו מתבוננים בתפארת עגם והם מכחשים בטוב יי:
 אשר נתנה להם אך קענן עובר יכלו:

סב
 ב
 ג
 ד
 ה
 ו
 ז
 ח
 ט

כי העליון ימהר את-ומניו וקבא יביא עתותיו: ודון ידון את-
 בני עולמו ופקד ופקד על-כל-סתרי מעשיהם: וחקר וחקר כל-
 מחשבות סתר וכל-אשר במשכיות לב וקרב איש והוציאו גלוי

סג
 ב
 ג

ד לסני כל: על-כן אל-תשעו לאחד מקל-הדברים אשר ישנם היום
 ה אך חכה נחכה לאשר הבטח-לנו: ואל-נבט עתה אל-תענוות הגוים
 ו כי אם-זכר נזכר את-אשר הבטח לנו לקץ הימים: כי גבולות
 ז הזמנים והעתים עבר ועברו וקל-הנעשה בהם יחדו יחלפו: וסוף
 ח העולם נראה אז את-גדל כח מנהיגו וקל-דבר למשפט יבא: ועל-
 ט כן הבינו אתם את-לבבכם לאשר האמתם לפני שן תדחו משני
 העולמות בהיותכם גולים פה ומענים שם: כי בקל-דבר אשר
 ישנו או אשר הנה או אשר יהנה אין הטוב כלו טוב ולא הרע
 י-יא כלו רע: כי כל-מרפא עתה והסוף למדנה: וקל-גבורה עתה והסוף
 יב לקלשה וקל-כח עתה והסוף לרסיון: וקל-כח-עלומים והסוף לזון
 יג ולבלי וקל-הוד-יפי עתה יבול וימאם: וקל-שלטון גאון עתה והסוף
 יד לשפל ולתקפה: וקל-תפארת גדלה עתה והסוף לתרשת-שתיקה
 טו וקל-גאות ועוז עתה והספקנה לתבוסה חרישית: וקל-תענוג ושמה
 טז עתה והסבו לרמה ולכליון: וקל-שאון-גאון עתה והסוף לעשר ודממה:
 יז-יח וקל-קנן ועשר עתה יהנה לשאל לבדה: וקל-ממס-תאנה עתה
 והסוף למות אבנרי וקל-חשק התאות עתה והסוף לשפטים רעים:
 יט-כ וקל-מומת-עקמה עתה והסוף למוסת-האמת: וקל-רימ-ניחוח המשחה
 כא עתה והסוף למשפט ולעגש: וכל נידדות-רמיה והסוף לתרפות
 כב נאמנות: וישן כי כל-זה נעשה עתה הנחשב איש כי לא ישלם:
 כג ואמנם לכל אלה בוא יבא הקץ:
 פד הנה הודעתים בעודני חי כי אמרתי אודיעכם למען תרבו
 ב ללמד מצות שדי אשר הוריתים ואשים לפניכם מעט ממצות
 ג תורתו בשרם אמות: וזכרתם כי העד העיד בכם משה מלפנים
 ד את-השמים ואת-הארץ ויאמר אם-תעברו תורה תפוצו ואם-תשמרוה
 ה תשמרו: ועוד הוסיף להגיד לכם באשר הייתם במדבר שנים עשר
 ו ששטים יחד: ואמרי מותו הסירותם אותם מלפניכם ועל-כן באו
 ז עליכם הדברים אשר נאמרו לפני: והנה משה הגיד לכם מראש
 ח בשרם תקרינה ועתה באו עליכם כי עובתם את-התורה: ונס-אני
 ט אומר לכם אמרי אשר סבלתם כי אם-תשמעו ותעשו את-הדברים
 י אשר נאמרו לכם תקבלו מאת שדי את הנאצר והשמור לכם:
 ז והאגרת הזאת תהנה לעד ביני וביניכם לבעבור תזכרו את-מצות

ח שדי ולי תהנה צדקה לפני שולחי: וזכרתם את-בתורה ואת-ציון
 ואת-ארץ הקדש ואת-אחיכם ואת-ברית אבותיכם ואל-תשכחו את-
 ט המועדים ואת-השבתות: ומסרתם את-האגרת הזאת ואת-מסרת
 י התורה לבניכם אחרים כאשר מקרו אבותיכם לכם: ודרששם
 כל-הימים באמונה והתפללתם בשקידה בכל-נפשכם כי ישוב שדי
 לרצותכם ואל-יחשב לכם חסאיכם כי אם-זכר יזכר אך-ת אבותיכם:
 יא כי אם-לא יוששנו קרב חסדיו אזי-לנו לכל-יגור:
 פה וירעם גם-את-זאת כי בימי קדם ובדרות עולמים היו
 ב לאבותינו מושיעים צדיקים ונביאים קדושים: ואולם אז היינו
 קארצנו והם היו מושיעים לנו כאשר חסאנו ומעטירים בעדנו
 ג לאשר עשנו כי בטוחים היו במעשיהם ושדי הנה שומע תפלתם
 וסילת לנו: ועתה הנה הצדיקים גאסו ונביאים נעדרו ואנחנו
 ד מארצנו יצאנו וציון נלקחה ממנו ואין לנו כיום מאומה מבלעדי
 ה שדי ותורתו: ועתה אם-יגשר ונבין לבנו נקבל את אשר אבד-
 ו לנו ודברים טובים מאשר אבדו לנו הרבה יתר מאד: כי אשר
 ז אבד-לנו בן-סלוף הנה ואשר נקבל איננו בן-סלוף: גם לאחינו
 ח קתבתי כזאת לבקל כי גם-עקם אעיד את-הדברים האלה: והיו
 ט כל-הדברים האלה אשר גאמרו למעלה תמיד נגד עיניכם כי אנחנו
 פ עדינו היום ברוח חרותנו ובשלוטונה: ועוד זאת העליון מאריך
 ס רוחו אתנו עד-פה ויודיענו את-העתיד להיות ולא העלים ממנו
 י את-אשר יקרה באחרית הימים: ולפני דרש המשפט את-אשר
 י לו והאמת את-הראוי לה נבין את-נפשנו למען נקח ולא נלקח
 ונקבטח ולא נבוש וננוח עם-אבותינו ולא נענה בנר אויבינו: כי
 יא עירי העולם עוברים ונחם הבריאה קבר בא עד-קצו ובוא הזמנים
 הוא קצר ועפר יעברו להם וקרוב הכר אל-המבוע והאנה אל-
 יא החוף ומורד הדרך אל-העיר והסחים אל-הקץ: ועתה היו נבונים
 למען תנוחו אסרי אשר תעלו מן-האנה ולא יצא משפטכם לחובה
 יב כאשר תלכו: כי כאשר יביא עליון את-כל-אלה לא יהיה עוד
 מקום לתשובה ולא גבול לזמנים ולא ארך לעתים ולא סליחה

כח ב אז היינו בארצנו. מתוך השקפת כלל האומה הוא מדבר. ולפיכך אין להסיק
 מכאן שהמחבר נמצא באותה שעה מחוץ לארץ ישראל. -

לדרךכים ולא מקום לתשלה ולא משלמת לבקשות ולא קבלת
 ודיעה ולא מתן חבה ולא מקום לנחם-הנפש ולא פיוס למעשי
 סבלות ולא בקשת האבות ולא תפלת הנביאים ולא ענרת הצדיקים:
 אך היה והנה-שם משפט חרוץ לבליון ודרך לאש ונתיב המוביל
 לגיהנם: ולעמת זאת יש תורה אחת ביד-אחד ועולם אחד ולנמצאים
 בו קץ אחד לקלם: או יחנה את אשר יוכל לסלח להם ויאבד
 את אשר נקמאו בחטאים:

והנה קבוא האגרת הזאת אליכם וקראתם בה באססוטיכם
 בשום-לב: והגיתם בה הרבה בימי צומכם: וזכרתם אותי בוקראכם
 את-האגרת הזאת כאשר אני זוכר אתכם בה ונשלום לכם מעתה
 ועד עולם:

והיה בהשלימי את-כל-דברי האגרת הזאת וקבתבי אותה
 בשום-לב ער-תמה ואגל אותה ואחתמה היטב ואקשרה בצואר
 הנשר ואתירחו ואשלקהו:

נשלם ספר ברוך בן-עריה:

